

“Bulqur və mərçi istehsalı” sahəsi üzrə

daxili bazar araşdırması

MÜNDƏRİCAT

1. Giriş-----	3
2. Azərbaycan daxilində tələbatın coğrafi bölgüsü bulqur və mərcinin istehlak həcmi (son 3 il üzrə)-	5
3. Azərbaycanda bulqur və mərci istehsalının həcmi (iri, xırda bulqur; qırmızı və yaşıl mərci)-----	12
4. Azərbaycanda bulqur və mərcinin əkin sahələri və coğrafiyası-----	13
5. Azərbaycanda bulqur və mərcinin yetişdirilməsi üçün münbit regionlar və bu məhsullar üzrə istehsal potensialı -----	14
6. Azərbaycana bulqur və mərcinin idxal statistikasını (ölkələr, məhsul növləri üzrə son 3 il)-----	16
7. Bulqur və mərci bitkiləri ilə əlaqədar subsidiya mexanizmlərinin mövcudluğu-----	17
8. Bulqur və mərci istehsalının texnoloji mərhələləri (yuma, buğlama, qurutma, üyütmə, sortlama və s.); (istehsalat texnologiyası)-----	19
9. İstifadə olunan əsas avadanlıqlar, onların texniki xarakteristikası, mənşə ölkələri və qiymətləri---	24
10. Avtomatlaşdırma səviyyəsi və istehsal prosesinin gigiyenik şəraiti-----	28
11. Xammalın mənşəyi: yerli əkinçilik və ya idxal olunması (səmərəlilik, dövlətin iqtisadi strategiyası və digər amillər nəzərə alınmaqla keçmiş 5 ilə əsasən yaxın 5 ilin proqnozlaşdırılması) -----	32
12. Dəyər zənciri: optimal avadanlıqların alınması, nəqliyyat və quraşdırılması, bununla bağlı qanunvericiliyi nəzərə almaqla xərclərin müəyyən edilməsi-----	37
13. Əsas xammal təchizatçıları və tədarük zənciri-----	44
14. Yerli təchizatçıların yaxud istehsalçıların mövsümi tələbat və ehtiyat toplama praktikasının olub-olmaması -----	46
15. Təchizatçı və istehsalçılar üçün tövsiyələr-----	50

Giriş

Əsas Məqsəd

Bu bazar araşdırmasının əsas məqsədi – bulqur və mərci məhsullarının Azərbaycanda Daxili tələbatın və bazar potensialının dəqiq qiymətləndirilməsi, istehsal imkanları və rəqabət mühitini qiymətləndirərək yerli istehsalın artırılması və yeni istehsal müəssisələrinin qurulması üçün investisiya qərarlarının verilməsi üçün analitik əsas yaratmaqdır.

Bulqur və Mərci – Ümumi Məlumat

Bulqur – buğdanın (əsasən **durum buğdası**) buxarlanması, qurudulması və üyüdülməsi ilə əldə edilən yarımfabrikat qida məhsuludur.

- Hazır bişirmə müddəti qısa olur.
- Yemək formaları: plov, salatlar, şorbalar, dolmalar, dietik yeməklər və s.
- Tərkibində yüksək **B vitaminləri, lif, kompleks karbohidratlar** var.

Mərci paxlalılar ailəsinə aid yüksək zülallı bitkidir.

- Növlər: qırmızı mərci, yaşıl/brown mərci, sarı mərci, qara (beluga) mərci.
- Bişirmə vaxtı az olur, zülal dəyəri yüksəkdir.
- Yeməklər: sup, püresi, plov, salatlar, dietik-proteinli yeməklər.

Bulqurun əsas xüsusiyyətləri

Bulqur – buğdanın buxarda bişirilməsi, qurudulması və xüsusi üsulla üyüdülməsi nəticəsində əldə edilən yarımfabrikat qida məhsuludur.

Yüksək qida dəyəri:

- B vitamini kompleksi
- Dəmir, maqnezium, fosfor
- Yüksək lif (mətbəxdə doyumluluğu artırır)

Aşağı glisemik indeks: şəkər xəstələri üçün tövsiyə olunur.

Tez bişir: əvvəlcədən buxarda bişirildiyinə görə 10–15 dəqiqəyə hazır olur.

Uzunmüddətli saxlanma imkanı: rütubət olmadan çox davamlıdır.

Bulqurun növləri

1. Tərkibinə və üyütmə səviyyəsinə görə

Növ	Ölçü	Təqdimat forması	İstifadə sahəsi
İri bulqur (Plovluq)	4–5 mm	Sarı rəngli, dənəli	Plovlar, dolma içlikləri, souslar
Orta bulqur	2–3 mm	Plov və salat üçün	Ən çox istifadə olunan
Xırda bulqur (Kuskus tipli)	1 mm-dən az	Çox xırda üyüdülmüş	Küftə, içliklər, salatlar
Küftəlik bulqur	İncə və elastik	Yapışqan tekstura	İçlikli köftələr, köftə
Aşurelik bulqur	Qabıqlı buğdadan	Daha tünd rəng	Şirniyyat və xüsusi yeməklər

Rənginə görə

- **Sarı bulqur** (ən geniş yayılmış)
- **Qara bulqur** (qara buğdadan – vitamin və lif daha yüksəkdir)

Bulqurun istifadə sahələri

Mətbəx:

- Plovlar (Türkiyə, Azərbaycan, ərəb mətbəxi)
- Dolmalar, içliklər
- Salatlar (təbule, dietik salatlar)
- Sup və qovurmalar
- Vegetarian və dietik yeməklər

Qida sənayesi:

- Fast-food sektoru (ready-meal paketlər)
- Paketlənmiş instant bulqur yeməkləri
- Dietik və funksional qida istehsalı

HORECA:

- Otellər
- Restoranlar
- Katering şirkətləri

Mərcinin əsas xüsusiyyətləri

- **Bitki mənşəli yüksək protein mənbəyi:** (24–28% protein) - vegetarian qidalanmada əsas komponent.
- **Dəmir və fol turşusunun ən yaxşı mənbələrindən biridir.**
- **Glutensizdir.**
- **Tez bişmə:** növlərə görə 15–30 dəqiqəyə hazır olur.
- **Digər paxlalılardan fərqi:** əvvəlcədən islatmağa ehtiyac yoxdur.

Mərcinin növləri

Rənginə və növünə görə

Növ	Xüsusiyyət	İstifadə sahəsi
Qırmızı mərci	Tez bişir, əriyir	Suplar, pürelər, aş, bozbaş
Yaşıl mərci	Dənə forma saxlayır	Salatlar, isti qarnirlər, plov
Qəhvəyi mərci	Daha sərt	Tərəvəzlə birlikdə bişirmə
Sarı mərci	Qırmızı mərciyə bənzər	Hind mətbəxi, dal
Beluqa (qara) mərci	Kürü görünüşlü, premium	Salatlar, gastronomiya
Puy mərci	Fransız mətbəxi, formanı daha yaxşı saxlayır	Restoran yeməkləri

Emal səviyyəsinə görə

- Tam dənəli mərci (qabıqlı)
- Qabığı soyulmuş mərci
- İkiyə bölünmüş mərci

Mərcinin istifadə sahələri

Mətbəx və ev təsərrüfatı

- Suplar (məşhur qırmızı mərci supu)
- Salatlar
- Dolma içlikləri
- Plov və qarnirlər
- Kəftə, kotlet və vegan burgerlər
- Şorba və püre yeməkləri
- Ev gastronomiyası və dietik yeməklər

Qida sənayesi

- Quru qarışıqlar, hazır sup paketləri
- Proteini artırılmış qida məhsulları
- Vegetarian hazır yeməkləri
- Ucuz istehsal xammalı (əlavə protein üçün)

HORECA sektoru

- Restoranlar
- Ofis yeməxanaları
- Fast-food və dietik yemək zəncirləri

Bulqur və mərcinin ümumi üstünlükləri

- Ucuz və əlçatan qida xammalı
- Yüksək enerji və zülal dəyəri
- Dietik qidaya uyğundur
- Saxlanması və logistikası asandır
- Sənaye istehsalı üçün əlverişlidir
- Vegan və vegetarian menyular üçün əsas komponentdir

İstehsalçılar və bazar həcmi

2. Azərbaycan daxilində tələbatın coğrafi bölgüsü bulqur və mərcinin istehlak həcmi (son 3 il üzrə)

Bölgələrin tələbat payı əsasən əhalinin sayına, gəlir səviyyəsinə və yemək ənənələrinə bağlıdır. Bu nüansları nəzərə alaraq Azərbaycanda bulqur və mərci məhsullarına tələbat və istehlak həcmi üzrə məlumat aşağıdakı kimidir:

Əhalinin dəyişməsi, (min nəfər)

İqtisadi rayonlar	2022	2023	2024	2024-cü il üzrə ümumi əhalidə payı, (%-lə)
Azərbaycan Respublikası üzrə cəmi:	10127.1	10180.8	10224.9	100
Bakı şəhəri	2336.6	2344.9	2351.3	23.1
Naxçıvan MR	465.7	468.6	470.9	4.6
Abşeron-Xızı	874.1	876.5	878.4	8.6
Dağlıq Şirvan	317.8	320.4	322.5	3.1
Gəncə-Daşkəsən	596.0	597.8	599.2	5.9
Qarabağ	736.4	741.3	747.5	7.2
Qazax-Tovuz	674.4	677.8	680.6	6.7
Quba-Xaçmaz	543.8	547.1	550.3	5.4

Lənkəran-Astara	930.6	937.7	943.8	9.2
Mərkəzi Aran	716.2	720.6	724.2	7.1
Mil-Muğan	520.2	524.2	527.5	5.1
Şəki-Zaqatala	623.6	626.6	629.0	6.2
Şərqi Zəngəzur	300.4	302.5	302.2	3.0
Şirvan-Salyan	491.3	494.8	497.5	4.8

<https://stat.gov.az/source/demography/>

Məhsullar üzrə adambaşına istehlak, (illik kq-la)

İl	Buğda (bulqur)	Paxlalılar (mərçi)
2022	3.2	3.1
2023	2.9	3.0
2024	3.1	2.9

https://stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/food_balances_2025.pdf

Əhalinin məhsullar üzrə illik istehlak həcmi, (ton)

İl	Buğda (bulqur)	Paxlalılar (mərçi)
2022	32.4	31.4
2023	29.5	30.5
2024	31.7	29.7

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında ekspert hesablaması

Azərbaycanda buğda istifadələri, min ton

İl	İstehsal	İdxal	Əhalinin şəxsi istehlak fondu	İxrac
2022	1690.8	1293.0	32.2	0.023
2023	1792.4	1175.3	29.2	-
2024	1649.9	1292.0	31.5	-

https://stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/food_balances_2025.pdf Cədvəl 1.3

Azərbaycanda dənli (çəltik istisna olmaqla) və dənli paxlalıların istifadəsi, min ton

İl	İstehsal	İdxal	Əhalinin şəxsi istehlak fondu	İxrac
2022	3066.8	1401.4	88.2	18.0
2023	3158.2	1325.8	90.1	3.3
2024	3184.9	1476.4	94.3	2.0

https://stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/food_balances_2025.pdf Cədvəl 1.1

2024-cü ildə Azərbaycanın bitkiçilik məhsulları üzrə ərzaq balansı, (min ton)

Məhsul	İstehsal	İdxal	Əhalinin şəxsi istehlak fondu	İxrac
Buğda (bulqur)	1649.9	1292.0	31.5	-
Dənli paxlalılar (mərçi)	21.9	13.2	29.8	1.5

https://stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/food_balances_2025.pdf Səh.13

Əldə olunmuş məlumatlar əsasında ölkə üzrə ümumi istehlak strukturu istiqamətində araşdırma aparacaq.

Ölkə üzrə ümumi istehlak strukturu

- Mərçi tələbatı bulqurdan daha yüksəkdir (ənənəvi şorba və ev yeməklərinə görə).
- Bulqur istifadəsi şəhər və turizm bölgələrində daha sürətli artır.
- Bölgələrin tələbat payı əsasən əhalinin sayına, gəlir səviyyəsinə və yemək ənənələrinə bağlıdır.

Bulqur istehlakı - son 3 il üzrə

2022	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 7,500 – 8,000 ton• İstehlak artımı əsasən şəhər ərazilərində müşahidə olunur.• Bulqur daha çox “alternativ plov mənbəyi” kimi populyarlaşmağa başlayıb
2023	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 8,500 – 9,500 ton Artım səbəbləri: <ul style="list-style-type: none">• HoReCa (hotel/restoran/kafe) sektorunda yeni yemək kateqoriyalarının yaranması.• İdxalın artması və supermarket zəncirlərinin private-label istehsalı.• İllik artım: ~12–15%
2024	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 9,500 – 10,500 ton Trendlər: <ul style="list-style-type: none">• Ev təsərrüfatlarında bulqur artıq “sürətli bişən ərzaq” kimi geniş yayılıb.• Turist bölgələrində (Quba-Xaçmaz, Lənkəran, Şəki) tələbat artıb.• Ümumi artım (2022–2024): - 25–30%

Mərçi istehlakı – son 3 il üzrə

Mərçi ölkədə şorbalar, ev yeməkləri, kütləvi Hotel, Restoran, Kafe və s. sahələrdə geniş istifadə edildiyindən istehlak həcmi bulqurdan xeyli yüksəkdir.

2022	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 29,000 – 31,000 ton• Xarici bazarlarda qiymət dalğalanmaları olsa da, daxili tələbat sabit qalıb
2023	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 31,500 – 33,000 ton• Artım səbəbləri:<ul style="list-style-type: none">• Alıcılıq gücü azalarkən daha sərfəli protein mənbəyi kimi seçilməsi.• İdxalın strukturunda Türkiyə və Kanada payının artması.• İllik artım: ~ 6–7%
2024	<ul style="list-style-type: none">• Təxmini istehlak: 33,000 – 35,000 ton Trendlər: <ul style="list-style-type: none">• Şəhər və regionlarda mərçi şorbası ənənəsi güclü olaraq qalır.• Marketlərdə 0.5–1 kq-lıq qablaşdırmaya tələbat yüksəlib.• Ümumi artım (2022–2024): ~10–12%

Tələbatın son 3 ildə artmasının əsas səbəbləri

Bulqur üçün	<ul style="list-style-type: none">• sağlam qida trendi (“protein + lif” kombinasiyası),• restoran sektorunda genişlənmə,• tez bişirmə kateqoriyasının böyüməsi,• qiymətlərin düyü ilə müqayisədə daha əlçatan olması.
Mərçi üçün	<ul style="list-style-type: none">• ənənəvi istehlak mədəniyyəti,• böyük ailələrdə aylıq təkrar alım dövrünün sabitliyi,• qiymətinin ət və digər protein mənbələrindən daha aşağı olması• idxalçı ölkələrin çeşid və keyfiyyət təklifinin genişlənməsi

Nəticə

Araşdırma göstərir ki, 2022-2024-cü illər ərzində bulqur istehlakı təxminən 30%, mərci istehlakı isə nisbətən stabil olsa da son 3 ildə təxminən 12% artım göstərmişdir.

İqtisadi rayonlar üzrə bulqur və mərciyə tələb

Bulqur və mərci üzrə rəsmi istehlak statistikasını dövlət qurumları tərəfindən ayrıca dərc edilmədiyindən iqtisadi rayonlar üzrə bulqur və mərciyə tələb məlumatları əhalinin sayı, gəlir səviyyəsi, qida tələbi, regionun urbanizasiya dərəcəsi və satış strukturuna əsaslanan analitik hesablanmışdır.

Azərbaycanda iqtisadi rayonları üzrə bulqur və mərciyə tələb (təxmini illik tələb, tonla)

İqtisadi Rayon	Əhali payı (%)	Bulqur Tələbi (ton/il)	Mərci Tələbi (ton/il)	Qeyd
Bakı	24%	5,200	7,800	Yüksək urbanizasiya, restoran-sektorun dominantlığı
Abşeron–Xızı	10%	2,200	3,000	Bakıya yaxınlıq səbəbindən istehlak yüksəkdir
Gəncə–Daşkəsən	8%	1,600	2,300	Əhali sıxlığı orta, daxili istehlak stabil
Qazax–Tovuz	6%	1,000	1,500	Ənənəvi paxlalı istehlakı yüksək
Şəki–Zaqatala	7%	1,200	1,600	Yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının üstünlüyü
Quba–Xaçmaz	7%	1,000	1,400	Turizm təsiri, mövsümi istehlak
Lənkəran–Astara	8%	1,300	1,900	Əhalinin qida rasionunda paxlalılar geniş istifadə olunur
Şirvan–Salyan	6%	900	1,300	Orta istehlak səviyyəsi
Mərkəzi Aran	12%	1,800	2,600	Kənd təsərrüfatı bölgəsi, lakin istehlak sabitdir
Mil–Muğan	4%	600	900	Əhali sıxlığı aşağı
Qarabağ	3%	500	750	Bərpa prosesi səbəbilə artım potensialı yüksək
Şərqi Zəngəzur	2%	350	500	Əhali hələ tam yerləşmədiyi üçün tələb aşağıdır
Naxçıvan MR	3%	550	800	Ənənəvi paxlalı istehlakı güclü

Ümumi ölkə üzrə tələb (təxmini)

Məhsul	Ümumi tələb (ton/il)
Bulqur	~ 18,700 ton
Mərci (qırmızı + yaşıl)	~ 26,300 ton

Azərbaycan iqtisadi rayonları üzrə bulqur və mərciyə 2025–2029-cu illər üzrə 5 illik tələbat proqnozu

Proqnoz 0.8 - 1.1% əhali artımı, urbanizasiya, qida istehlakı trendləri, HoReCa sektorunun genişlənməsi və regionların bərpa dinamikası əsasında ekspert tərəfindən hazırlanmışdır.

Ümumi ölkə üzrə 5 illik proqnoz (tonla)

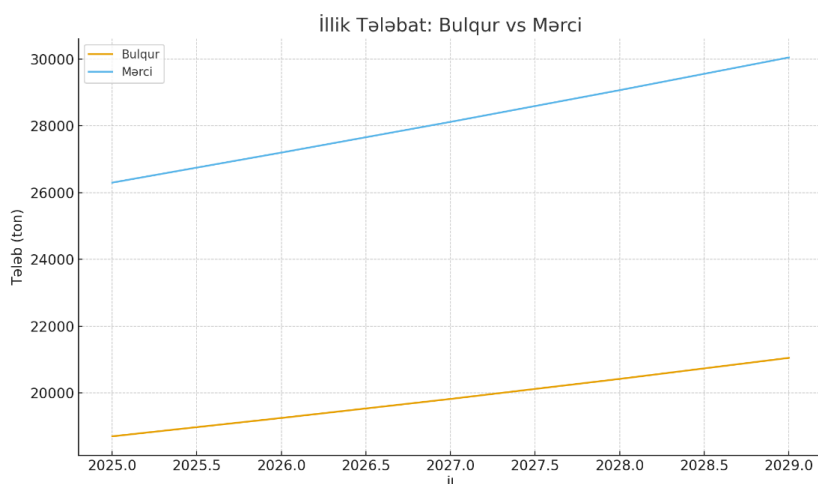
Bulqur – Ümumi tələb (ton/il)

İl	Tələb (ton)	Artım
2025	18,700	–

İl	Tələb (ton)	Artım
2026	19,250	+2.9%
2027	19,820	+3.0%
2028	20,420	+3.0%
2029	21,050	+3.1%

Mərçi – Ümumi tələb (ton/il)

İl	Tələb (ton)	Artım
2025	26,300	–
2026	27,200	+3.4%
2027	28,120	+3.4%
2028	29,070	+3.4%
2029	30,050	+3.4%

Regionlar üzrə 5 illik proqnoz

İqtisadi rayonlar üzrə proqnozlar aşağıda qeyd olunmuş illik orta artım templərinə əsaslanaraq ekspert tərəfindən hazırlanmışdır.

- Bakı, Abşeron–Xızı: +3.2–3.5% (urbanizasiya + HoReCa)
- Gəncə–Daşkəsən, Lənkəran–Astara, Şəki–Zaqatala: +2.2–2.5%
- Aran bölgələri: +1.8%
- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur: +6–8% (əhalinin yerləşməsi və tikinti bumu)
- Naxçıvan: +2%

Bulqur – regionlar üzrə tələb proqnozu (ton/il)

İqtisadi Rayon	2025	2026	2027	2028	2029
Bakı	5,200	5,380	5,570	5,770	5,980
Abşeron–Xızı	2,200	2,270	2,340	2,420	2,500

İqtisadi Rayon	2025	2026	2027	2028	2029
Gəncə–Daşkəsən	1,600	1,640	1,680	1,720	1,760
Qazax–Tovuz	1,000	1,020	1,040	1,060	1,080
Şəki–Zaqatala	1,200	1,230	1,260	1,290	1,320
Quba–Xaçmaz	1,000	1,020	1,040	1,060	1,080
Lənkəran–Astara	1,300	1,330	1,360	1,400	1,440
Şirvan–Salyan	900	915	930	945	960
Mərkəzi Aran	1,800	1,830	1,860	1,900	1,940
Mil–Muğan	600	610	620	630	640
Qarabağ	500	540	580	620	670
Şərqi Zəngəzur	350	380	410	445	480
Naxçıvan MR	550	560	570	580	590

Mərci – regionlar üzrə tələb proqnozu (ton/il)

İqtisadi Rayon	2025	2026	2027	2028	2029
Bakı	7,800	8,070	8,350	8,640	8,950
Abşeron–Xızı	3,000	3,100	3,210	3,320	3,440
Gəncə–Daşkəsən	2,300	2,350	2,410	2,460	2,520
Qazax–Tovuz	1,500	1,540	1,590	1,640	1,690
Şəki–Zaqatala	1,600	1,640	1,690	1,740	1,790
Quba–Xaçmaz	1,400	1,440	1,480	1,520	1,570
Lənkəran–Astara	1,900	1,960	2,030	2,100	2,170
Şirvan–Salyan	1,300	1,330	1,360	1,400	1,440
Mərkəzi Aran	2,600	2,650	2,720	2,790	2,870
Mil–Muğan	900	920	940	960	980
Qarabağ	750	810	870	930	1,000
Şərqi Zəngəzur	500	540	580	620	660
Naxçıvan MR	800	820	840	860	880

Bulqur və mərci məhsulları üzrə bazar analizi

Bazar həcmi	<ul style="list-style-type: none"> Bulqur (təxmin edilmiş illik tələbat): ≈ 18,700 ton. Bu tələb əsasən ev istehlakı + HoReCa tələbindən formalaşır. (mənbə: əvvəlki regional proqnozumuz). Mərci (təxmin edilmiş illik tələbat): ≈ 26,300 ton. Paxlallılar ənənəvi olaraq əhali rasionunda mühüm yer tutur və marketplace və HoReCa əlavə tələb yaradır. (mənbə: əvvəlki proqnozumuz).
İdxal-asılılıq	<ul style="list-style-type: none"> Bulqur: rəsmi gömrük məlumatları göstərir ki, Azərbaycan üçün bulqur idxalı nisbi olaraq aşağı səviyyəlidir. Məsələn, 2023-cü ildə Türkiyədən ~948 ton bulqur idxalı qeydə alınmışdır. Bu, ölkə üzrə illik tələbin çox kiçik bir hissəsidir (≈18.7k t-ə nisbətə ~5% və ya daha az). Report.az

	<p>Nəticə: Bulqurda idxal-asılılıq aşağıdır. Əsas təchizat yerli buğdanın emalı və daxili qablaşdırma/istehsal vasitəsilə təmin edilir. FAO və yerli statistika isə ölkədə buğda istehsalının kifayət qədər yüksək olduğunu göstərir (məs. buğda ~1.8–1.9 mln ton səviyyələri), yəni xammal bazası mövcuddur. FAOHome+1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mərçi (lentil): 2024-cü il üçün mənbələrə görə təxminən 8,262 ton mərçi idxal olunub. Tədarükün böyük hissəsi xaricdən gəlir (2024-də idxalın başlıca mənbələri Rusiya və Qazaxıstan olub). Bu, əvvəlki illik tələbimiz olan ≈26.3k t-ə nisbətə təxminən 31% idxal-payı deməkdir — yəni mərçi üçün idxal-asılılıq nəzərəcarpacaq dərəcədə yüksəkdir. Report.az <p>Nəticə: Mərçi bazarında idxal mühüm rol oynayır. Təchizat şaxələndirilməsi və yerli paxlalı bitkilərin istehsalının artırılması strateji əhəmiyyət daşıyır.</p>
<p>HoReCa (otel-restoran-kafe) təsiri</p>	<p>Sürətli bərpa və artım: 2023–2024-cü illərdə turizm və otel sektoru sürətlə inkişaf edib. Otellərin gəlirləri 2024-də 2023-ə nisbətən ≈42% artıb və turizm gəlirlərində bərpa meyli müşahidə olunur. Bu HoReCa segmentinin yeyinti xərclərini (catering, restoran xidmətləri) xeyli artırır. stat.gov.az+1</p> <p>Praktiki təsirlər: HoReCa artımı aşağıdakılara təkan verir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porsiya əsaslı istehlak (restoran menyularında bulqur əsaslı yeməklər və paxlalı plovlar) - bulqur və mərçi üçün tələbatın əlavə artımı deməkdir • Paketlənmiş, hazır yemək tələbi — sənaye-səviyyəli qablaşdırma, hazır qarışıqlar. • Mövsümi və tədbir (catering, konfrans) tələbi — xüsusi keyfiyyət və etiket tələbləri (həcm, sadə logistika).
<p>İmkanlar və Təhlükələr</p>	<p>İmkanlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bulqur: daxili buğda ehtiyatlarına əsaslanaraq yerli yüksək-keyfiyyətli bulqur emalı və paketləmə ilə idxal əvəzlənə və HoReCa üçün premium məhsul (hazır qarışıqlar, sürətli hazırlanan portionlar) təklif edilə bilər. FAOHome • Mərçi: idxal-payı ~31% olduğundan yerli mərçi istehsalını stimullaşdırmaq və ya tədarük zəncirində diversifikasiya (Qazaxıstan, Rusiya, Türkiyə, Kanada kimi mənbələrdən uzunmüddətli müqavilələr) risklərini azaldar. Report.az+1 • HoReCa ilə əməkdaşlıq: otel/restoran zəncirləri ilə birbaşa tədarük müqavilələri bağlamaq bazar payını sürətlə artırmağa bilər. stat.gov.az+1 <p>Risiklər</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xarici bazarlarda qiymət/təchizat şokları və geopolitik dəyişikliklər (xüsusən mərçi üçün əsas tədarükçülər yönümlü risklər). • Daxili istehsalın miqyas və keyfiyyət çatışmazlığı (mərçi üçün), logistika və anbarlama xərcləri. • HoReCa-nın mövsümlük təsiri - turizmin yüksək sezonunda tələb qalxır, digər vaxtlarda isə azalır.

Praktik tövsiyələr

Bulqur üçün:

- Yerli buğda emalı xətti və bulqur istehsalına yatırım etmək (orta ölçülü paketləmə + HoReCa üçün 5–20 kg bulk format).

Mərçi üçün:

- İdxal mənbələrinin diversifikasiyası və uzunmüddətli tədarük müqavilələri ilə qiymət riskini azaltmaq. Eyni zamanda, yerli paxlalı bitkilərin istehsalını dəstəkləyən pilot layihələrə sərmayə qoymaq. [Report.az+1](#)

HoReCa hədəflənməsi:

- HoReCa yönümlü satış komandası qurmaq, xüsusi paket ölçüləri və “menyu hazırdır” məhsullar təklif etmək. Paytaxt və turizm bölgələrində (Bakı, Lənkəran, Şəki, Quba) prioritet marketing formalaşdırmaq. stat.gov.az+1

Logistika & Anbarlama:

- Mövsümi tələbə cavab verə biləcək anbar imkanlarını nəzərdən keçirmək (xüsusən mərci üçün quru və nəm nəzarəti).

Qiymət və Risk Monitorinqi:

- Hər rüb idxal qiymətlərini, əsas tədarükçülərin vəziyyətini və daxili buğda məhsuldarlığını izləmək üçün dashboard yaratmaq (bu, həm maliyyə, həm əməli qərarlar üçün vacibdir).

3. Azərbaycanda bulqur və mərci istehsalının həcmi (iri, xırda bulqur; qırmızı və yaşıl mərci); Buğdanın məhsuldarlığı, (sent/ha)

Regionlar	2022	2023	2024
AR	31.9	33.8	30.9
NMR	32.7	26.2	30.0
Abşeron-Xızı	19.9	18.5	19.7
Dağlıq Şirvan	30.4	28.8	28.2
Gəncə- Daşkəsən	36.1	33.6	34.6
Qarabağ	36.1	42.1	30.6
Qazax-Tovuz	38.4	36.2	32.1
Quba Xaçmaz	31.0	29.9	28.1
Lənkəran-Astara	28.2	30.4	30.6
Mərkəzi Aran	33.7	33.1	31.5
Mil-Muğan	41.9	42.2	41.7
Şəki-Zaqatala	27.0	27.0	30.5
Şərqi Zəngəzur	7.9	21.4	10.6
Şirvan-Salyan	37.3	42.3	41.6

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.187

Mərcinin məhsuldarlığı, (sent/ha)

İl	AR üzrə	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu
2022	12.9	29.8	12.7	28.0
2023	14.8	22.7	13.9	29.1
2024	12.9	21.5	12.3	29.2

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.198

Buğdanın istehsalı, (min ton)

Regionlar	2022	2023	2024
AR	1736.1	1833.8	1685.7
NMR	70.0	30.6	26.6
Abşeron-Xızı	3.1	2.5	2.4
Dağlıq Şirvan	192.7	212.7	183.8
Gəncə- Daşkəsən	65.1	64.1	53.3
Qarabağ	268.7	295.0	300.3
Qazax-Tovuz	134.0	136.9	100.9
Quba Xaçmaz	153.0	147.7	132.3

Lənkəran-Astara	197.6	222.5	213.1
Mərkəzi Aran	154.9	162.5	125.6
Mil-Muğan	190.8	232.5	191.2
Şəki-Zaqatala	174.5	157.7	185.7
Şərqi Zəngəzur	18.9	15.5	31.0
Şirvan-Salyan	112.9	153.5	139.6

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.113

Mərcinin istehsalı (ton)

İl	AR üzrə	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu
2022	699.9	11.9	687.4	0.6
2023	596.9	6.8	525.6	64.5
2024	737.6	4.3	683.7	49.6

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.124

4. Azərbaycanda bulqur və mərcinin əkin sahələri və coğrafiyası;

Buğdanın əkin sahələri, (min ha)

Regionlar	2022	2023	2024
AR	547.2	542.8	546.3
NMR	21.4	11.7	8.9
Abşeron-Xızı	1.6	1.4	1.2
Dağlıq Şirvan	63.3	73.8	65.1
Gəncə- Daşkəsən	18	19.1	15.4
Qarabağ	74.6	70.1	98.1
Qazax-Tovuz	34.9	37.9	31.4
Quba Xaçmaz	49.4	49.4	47.2
Lənkəran-Astara	70.2	73.3	69.7
Mərkəzi Aran	46	49.1	39.9
Mil-Muğan	45.6	55.1	45.8
Şəki-Zaqatala	64.6	58.5	60.8
Şərqi Zəngəzur	27.5	7.3	36.3
Şirvan-Salyan	30.3	36.3	33.6

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.5

Mərcinin əkin sahələri, (ha)

İl	AR üzrə	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu
2022	544	4	539,8	0,2
2023	404,3	3	379,1	22,2
2024	573,3	2	554,3	17

<https://stat.gov.az/source/agriculture/>

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.16

5. Azərbaycanda bulqur və mərcinin yetişdirilməsi üçün münbit regionlar və bu məhsullar üzrə istehsal potensialı;

Buğdanın məhsuldarlığı, (sent/ha)

İqtisadi rayonlar	2022	2023	2024
AR	31.9	33.8	30.9
NMR	32.7	26.2	30.0
Abşeron-Xızı	19.9	18.5	19.7
Dağlıq Şirvan	30.4	28.8	28.2
Gəncə- Daşkəsən	36.1	33.6	34.6
Qarabağ	36.1	42.1	30.6
Qazax-Tovuz	38.4	36.2	32.1
Quba Xaçmaz	31.0	29.9	28.1
Lənkəran-Astara	28.2	30.4	30.6
Mərkəzi Aran	33.7	33.1	31.5
Mil-Muğan	41.9	42.2	41.7
Şəki-Zaqatala	27.0	27.0	30.5
Şərqi Zəngəzur	7.9	21.4	10.6
Şirvan-Salyan	37.3	42.3	41.6

- https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.187

İqtisadi rayon səviyyəsində 2024-cü ildə məhsuldarlıq göstəricilərinə əsasən yüksək məhsuldarlıq müşahidə olunduğu iqtisadi rayonlar arasında Mil–Muğan (41.9 sent/ha), Qazax-Tovuz (38.4 sent/ha), Şirvan-Salyan (37.3 sent/ha), Qarabağ (36.1 sent/ha), Gəncə-Daşkəsən (36.1 sent/ha), Mərkəzi Aran (33.7 sent/ha) iqtisadi rayonlarıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonundan başqa digər iqtisadi rayonlarda 2023-cü ilə nisbətən məhsuldarlıq aşağı olmuşdur. Rayonlar arasında isə Hacıqabul (55 sent/ha), Salyan (48.2 sent/ha), Ağcabədi (47.6 sent/ha), Sabirabad (47 sent/ha), Bərdə (44 sent/ha), Saatlı (42.5 sent/ha), Ağdam (42.3 sent/ha), İmişli (40.2 sent/ha), Samux (39.1 sent/ha) kimi rayonlar üstünlük təşkil etmişdir. Bu rayonlar əsasən Şirvan-Salyan, Qarabağ, Mil–Muğan iqtisadi zonalarına daxildir. Rayonlar arasında Samux və Bərdədən savayı digər rayonlarda məhsuldarlıq ya sabit qalmış, ya da az artım olmuşdur. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf

Buğdanın istehsalı, (min ton)

İqtisadi rayonlar	2022	2023	2024
AR	1736.1	1833.8	1685.7
NMR	70.0	30.6	26.6
Abşeron-Xızı	3.1	2.5	2.4
Dağlıq Şirvan	192.7	212.7	183.8
Gəncə- Daşkəsən	65.1	64.1	53.3
Qarabağ	268.7	295.0	300.3
Qazax-Tovuz	134.0	136.9	100.9
Quba Xaçmaz	153.0	147.7	132.3
Lənkəran-Astara	197.6	222.5	213.1
Mərkəzi Aran	154.9	162.5	125.6
Mil-Muğan	190.8	232.5	191.2
Şəki-Zaqatala	174.5	157.7	185.7
Şərqi Zəngəzur	18.9	15.5	31.0
Şirvan-Salyan	112.9	153.5	139.6

Ölkə və beynəlxalq mənbələrə görə Azərbaycanda buğda (və dolayısı ilə bulqur üçün xammal) istehsalı ölkə üzrə müxtəlif regionlara yayılıb. Ən yüksək paya malik regionlara Şirvan-Salyan, Qarabağ, Mil–Muğan, Gəncə-Daşkəsən, Mərkəzi, Aran Lənkəran-Astara daxil olur. Bu bölgələr həm əkin sahəsi, həm də məhsuldarlıq üzrə əhəmiyyətlidir. ipad.fas.usda.gov+1

2024-cü ildə Respublikada 1685.7 min ton istehsal olunmuşdur. (2023-cü illə müqayisədə 148.1 min ton az).

İqtisadi rayonlar içərisində buğda istehsalında Lənkəran-Astara (213.1 min ton), Şəki-Zaqatala (185.7 min ton), Dağlıq Şirvan (183.3 min ton), Şirvan-Salyan (139.6 min ton) və Quba-Xaçmaz (132.3 min ton) ən böyük paya malik regionlar olmuşdur. Respublika üzrə istehsalda olduğu kimi iqtisadi regionlar üzrə də 2023-cü illə müqayisədə 2024-cü ildə buğda istehsalı azalmışdır.

Rayonlar üzrə müqayisədə isə Cəlilabad (183222 t), Ağcabədi (95245 t), Füzuli (87400 t), İsmayılı (65540 t), Şəki (63909 t) və Hacıqabul (62051 t) rayonlarında istehsal daha yüksək olmuşdur. Qeyd etmək lüzumudur ki, 2023-cü illə müqayisədə 2024-cü ildə rayonlarda az miqdarda artım və azalma olmuşdusa, Füzuli rayonunda kəskin artım (18273 ton çox) olmuşdur.

Mərcinin məhsuldarlığı, (sent/ha)

İl	AR üzrə	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu
2022	12.9	29.8	12.7	28.0
2023	14.8	22.7	13.9	29.1
2024	12.9	21.5	12.3	29.2

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.198

Mərcimək (mərçi) üçün aparılmış araşdırma və tədqiqatlar göstərir ki, mərcimək dağ-qovşaqlı və yarımdağətəyi rayonlar olan Quba-Xaçmaz, Lənkəran-Astara və Şirvan-Salyan iqtisadi rayonlarında becərilir. 2024-cü il üzrə göstəricilərə əsasən mərcinin məhsuldarlığı Şirvan-Salyan iqtisadi rayonunda daha yüksək (29.2 sent/ha) olmuşdur. Bu göstərici Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda 21.5 sent/ha, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda isə 12.3 sent/ha olmuşdur. Araşdırma göstərmişdir ki, hər üç iqtisadi rayonla məhsuldarlıq 2023-cü illə müqayisədə aşağı olmuşdur. Rayonlar üzrə müqayisədə isə 2024-cü ildə ən yüksək məhsuldarlıq Biləsuvar (29.2 sent/ha), Masallı (24.2 sent/ha), Şabran (21.5 sent/ha) Astara (18.9 sent/ha) və Yardımlı (17.0 sent/ha) olmuşdur. Statistik göstəricilərin müqayisəsi göstərmişdir ki, 2024-cü ildə 2023-cü illə müqayisədə məhsuldarlıq digər rayonlarda sabit qalsa da Şabran rayonunda 6 sent/ha azalma olmuşdur.

Mərcinin istehsalı (ton)

İl	AR üzrə	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu
2022	699.9	11.9	687.4	0.6
2023	596.9	6.8	525.6	64.5
2024	737.6	4.3	683.7	49.6

https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf Cədvəl: 2.124

2024-cü ildə ölkədə mərcimək istehsalı 2023-cü illə müqayisədə artım (147.7 t çox) dinamikasında olmuşdur. Ölkə üzrə Mərcimək istehsalının 92.7%-i Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun payına düşür.

Mərcimək istehsal olunan digər iki iqtisadi rayonda 2023-cü illə müqayisədə 2024-cü ildə istehsalda azalma olsa da Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda istehsalda artım (158.1 t çox) olmuşdur.

Rayonlar üzrə müqayisədə isə 2024-cü ildə ən yüksək istehsal Cəlilabad (391 t) və Masallı (175.7 t) rayonlarında olmuşdur. 2023-cü illə müqayisədə 2024-cü ildə mərcimək istehsal olunan əksər rayonların istehsalında azalma müşahidə olunsada, Cəlilabad rayonunda kəskin artım (175 t çox) müşahidə olunmuşdur. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf

6. Azərbaycanca bulqur və mərcinin idxal statistikasısı (ölkələr, məhsul növləri üzrə son 3 il);

Mərcinin idxal göstəriciləri

Son üç ilin göstəricilərinə görə, Azərbaycanda mərci idxalı tədricən artır - 2022-ci ildə 7,490 ton, 2023-cü ildə 7,774 ton, 2024-cü ildə isə 8,263 ton təşkil edib. Son üç ildə Azərbaycanın mərci idxalının yarısı Rusiyadan, təxminən üçdə biri Qazaxıstandan, 15 %-ə yaxını isə Qırğızıstandan təmin olunub. Dəyər baxımından illər üzrə müəyyən dalğalanma olsa da, ümumi idxal həcmi sabit artım nümayiş etdirir. Bu dinamika göstərir ki, daxili bazarda mərciyə olan tələbat davamlıdır və ölkə hələ də xarici mənbələrdən asılı vəziyyətdədir.

İllər	İdxal həcmi, ton	İdxal dəyəri	Əsas Tədarükçü ölkələr
2022	7490	7,532,000	Qazaxıstan – 2892 t (3.25 mln USD) Rusiya – 2677 t (2.12 mln. USD) Qırğızıstan – 1513 t (1,672 mln. USD) Kanada – 394 t (470 min USD) Türkiyə - 11.52 t (18,71 min USD)
2023	7774	5,379,000	Rusiya – 5154 t (3159 min USD) Qazaxıstan – 2020 t (1654,6 min USD) Qırğızıstan – 536,8 t (484,4 min USD) Kanada – 40.2 t (50.5 min USD) Türkiyə - 19.3 t (24.3 min USD) BƏƏ – 3.0 t (5.8 min USD) Almaniya – 0.07 t (0.27 min USD)
2024	8263	6,895,000	Qazaxıstan – 2156 t (1.4 mln. USD) Rusiya – 1367 t (1.1 mln.USD) Qırğızıstan – 225 t (190 min USD)

<https://report.az/en/business/azerbaijan-s-lentil-imports>

<https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/AZE/year/2023>

[Report.az+2World Integrated Trade Solution+2](https://report.az+2World+Integrated+Trade+Solution+2)

<https://divercitytimes.com/agriculture/trade/azerbaijan-import-of-dry-lentils>

[World Integrated Trade Solution](https://report.az+2World+Integrated+Trade+Solution)

[DGK](https://report.az+2World+Integrated+Trade+Solution)

Bulqurun idxal göstəriciləri

Son üç ilin məlumatlarına görə, Azərbaycanda bulqur idxalı həcmi 1.5–2 min ton aralığında dəyişir və dəyəri 1–1.5 milyon dollar səviyyəsində sabit qalır. 2023-cü ildə azalma olsa da, 2024-cü ildə yenidən artım müşahidə edilib ki, bu da daxili tələbin davamlı olduğunu göstərir. Son üç ildə Azərbaycana gətirilən bulqurun demək olar ki, hamısı Türkiyə mənşəlidir. Ümumilikdə, bazarda kəskin dəyişiklik yoxdur, lakin

idxal asılılığı yüksək olaraq qalır. Bu, sahibkar üçün yerli istehsal yaratmaq və idxalı əvəzləmək baxımından real bazar boşluğu deməkdir.

İllər	İdxal həcmi, ton	İdxal dəyəri	Tədarükçü ölkələr
2022	2000 t	1.4 mln. USD	Türkiyə - 99.98%
2023	948.23	705.800 USD	Türkiyə - 948.2 t (705300 USD) İtaliya – 0.05 t (160 USD) Almaniya – 0.03 t (340 USD)
2024	2000	1.2 mln. USD	Türkiyə

Report.az, <https://report.az/en/business/azerbaijan-s-bulgur-imports-down-in-2023>

Report.az+4Report.az+4Report.az+4, DGK

7. Bulqur və mərci bitkiləri ilə əlaqədar subsidiya mexanizmlərinin mövcudluğu.

Subsidiya üçün ümumi prinsiplər.

Ümumi prinsiplər - kim və necə subsidiya alır

Subsidiya qərarları **Aqrar Subsidiya Şurası** tərəfindən (Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi/AKİA vasitəsi ilə) illik qaydada təsdiq olunur. Subsidiyalar əkin üzrə “əkin əmsalı” və “əkin subsidiyası (manat/ha)” formatında müəyyən edilir. Fermerlərə subsidiyanın ödənilməsi üçün **dəqiq bəyan** (əkinin qeydiyyatı/bəyannamə), monitoring və tələb olunan hallarda sığorta şərtləri yerinə yetirilməlidir. akia.gov.az+1

Mərci və Bulqur məhsulları üçün subsidiya mexanizmi

Mərci	<p>Mərci - “Digər dənli və dənli paxlalılar” kateqoriyasına daxil edilir (bu kateqoriyada noxud, lobya, mərci və s. nəzərdə tutulur). Subsidiya məbləği regiona və sahənin suvarma ilə təmin olunmasına görə dəyişir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmuş sahələr (digər ərazilər üzrə): əkin əmsalı 1.45, əkin subsidiyası 290 AZN/ha. Müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmamış sahələr (digər ərazilər üzrə): əkin əmsalı 1.15, əkin subsidiyası 230 AZN/ha. İşğaldan azad edilmiş ərazilər üçün ayrılmış fərqli (adətən daha yüksək) əmsal və manat/ha qiymətləri mövcuddur Təkrar əkin üçün ayrıca aşağı əmsal və məbləğlər tətbiq olunur (məsələn, təkrar əkin üçün 0.6 və 120 AZN/ha). akia.gov.az
Bulqur	<p>Bulqur emal məhsuludur - yəni subsidiya birbaşa bulqurun emalına yox, buğda istehsalına verilir. Dövlət tərəfindən ərzaqlıq buğda istehsalına dair xüsusi məhsul subsidiyası mexanizmi tətbiq edilir.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ərzaqlıq buğda üçün məhsul subsidiyasının məbləği dövlət tədarük qiyməti (400 AZN/ton) ilə Azərbaycanın Dövlət Statistika Komitəsinin elan etdiyi hər ay üçün orta idxal qiyməti arasındakı fərq (əgər idxal qiyməti dövlət tədarük qiymətindən aşağıdırsa) əsasında hesablanır — yəni məhsul subsidiyası ton üzrə və bazar/idxal qiymət fərqi ilə bağlı mexanizmə əsaslanır. Bu mexanizm ərzaqlıq buğdanın tədarükünü və qiymət stabilizasiyasını hədəfləyir. akia.gov.az Bundan əlavə, əkin subsidiyaları şurasının qərarlarında dənli bitkilər kateqoriyasına aid ümumi əkin subsidiya məbləğləri göstərilir. Bu göstəricilər fermerlərin əkin sahəsinə görə sadə şəkildə tətbiq olunur. Lakin ərzaqlıq buğda üçün məhsul subsidiyasının ton üzrə mexanizmi də mövcuddur. akia.gov.az
Əlavə mexanizmlər və tələblər	<ul style="list-style-type: none"> Bəyanat və monitoring: Fermerlərə subsidiyalar yalnız vaxtında və düzgün verilmiş bəyan əsasında ödənilir. Yanlış və ya gec bəyan subsidiya itkisinə səbəb ola bilər. Monitoring zamanı

	<p>yanlış məlumat aşkar olunarsa subsidiyanın ödənilməsi azaldıla və ya ləğv edilə bilər. atm.gov.az</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sığorta tələbi: müəyyən bitkilər (Aqrar Subsidiya Şurasının qərarına uyğun) üçün əkin subsidiyası almaq şərti kimi sığorta tələbi qoyulur. Yəni bəzi subsidiyalar sığortalanmış əkinlərə mənsub edilir. Bu qaydalar illik qərarlarda detallı verilir. agro.gov.az • Toxum/ting subsidiyaları: Toxum (buğda, noxud və s.) və ting subsidiyaları ayrıca göstərilir. 1 kq və ya 1 ədəd üzrə manat məbləğləri qərarlarda ayrıca əks olunur (məsələn, buğda toxumu üçün kiçik manat/kq subsidiyası nəzərdə tutulur). Bu, sahənin ən aşağı giriş xərclərinin azalmasında rol oynayır. akia.gov.az
--	---

Subsidiya şərti və həcmi

Region / Status	Bitki növü	Əkin növü / Şərt	Əkin əmsalı	Əkin subsidiyası (AZN/ha)
Digər ərazilər - müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmuş sahə	Digər dənli və dənli paxlalılar (mərçi, noxud, lobyə və s.)	əsas əkin	1,45	290
Digər ərazilər - müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmamış sahə	Digər dənli və dənli paxlalılar (mərçi və s.)	əsas əkin	1,15	230
İşğaldan azad edilmiş ərazilər - müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmuş sahə	Digər dənli və dənli paxlalılar (mərçi və s.)	əsas əkin	2,00	400
İşğaldan azad edilmiş ərazilər - müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmamış sahə	Digər dənli və dənli paxlalılar (mərçi və s.)	əsas əkin	0,70	140

Mənbə: agro.gov.az+1

Cədvəl üzrə qeyd və izah

- “Digər dənli və dənli paxlalılar” kateqoriyası mərçi, noxud, lobyə və s. paxlalıları əhatə edir. agro.gov.az+1
- “Region / Status” - cədvəldə “Digər ərazilər” və “İşğaldan azad edilmiş ərazilər” kimi ümumi kateqoriyalar götürülüb. “Digər ərazilər” dedikdə ölkənin su və suvarma sistemindən asılı olmayan adi rayonları nəzərdə tutulur.
- “Müasir suvarma sistemi ilə təmin olunmuş / təmin olunmamış” — suvarmanın olması subsidiyanın əkin əmsalını və AZN/ha dəyərini müəyyən edir. agro.gov.az+1

Dövlət büdcəsindən ümumi subsidiya həcmi

İllər	Fermer sayı	Subsidiya həcmi, milyon manat
2022	159 500	61,836
2023	387 340	352
2024	380 704	362,5

Mənbə: <https://banco.az/az/news/oten-illər-erzinde-aqrar-saheye-ayrilan-subsidiyalarin-hecmi>, Report.az

Praktik tövsiyələr

1. **Əkininizi düzgün kateqoriyaya uyğun bəyan edin** — mərçi üçün “Digər dənli və dənli paxlalılar” kateqoriyasına uyğunluq əmsal və AZN/ha məbləğlərini alacaqsınız (müasir suvarma varsa 290 AZN/ha və s.). akia.gov.az

2. **Əkin sahəsinin suvarma statusunu və ya işğaldan azad edilmiş bölgədə olub-olmamasını dəqiqləşdirin** — bu göstəricilər subsidiyanın əmsalını və manat/ha məbləğini ciddi şəkildə dəyişdirir. akia.gov.az
3. **Bəyanatları vaxtında verin və monitoring qaydalarına əməl edin** (əks halda subsidiya itirilə bilər). atm.gov.az
4. Ərzaqlıq buğda yetişdirirsinizsə, məhsul subsidiyası mexanizmini (ton üzrə və idxal qiyməti fərqi ilə bağlı) nəzərə alın - əkinə qərar verərkən həm əkin, həm də məhsul subsidiyasının necə hesablanacağını planlaşdırın. akia.gov.az

2020-2024-cü illər üzrə bulqur və mərcinin yerli istehsalı və idxalı

2020-2024-cü illər üzrə bulqur və mərcinin yerli istehsalı, min ton

Məhsul	2020	2021	2022	2023	2024
Bulqur	1817,5	1834,2	1687,5	1785,9	1647,0
Mərçi	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7

Mənbə: stat.gov.az+1, stat.gov.az

İstehsalat texnologiyası

8. Bulqur və mərci istehsalının texnoloji mərhələləri (yuma, buğlama, qurutma, üyütmə, sortlama və s.); (istehsalat texnologiyası)

BULQUR İSTEHSALI TEXNOLOGİYASI

Bulqur buğdanın xüsusi emal prosesindən keçirilərək qismən bişmiş, qurudulmuş və qırılmış formasıdır. Əsas etibarilə **durum buğdası (Triticum durum)** istifadə olunur.

A. Xammal qəbulu və ilkin təmizləmə	<p>Məqsəd: Buğdanı daş, torpaq, çubuq, metal və digər qarışıqlardan təmizləmək.</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vibrasiya ələk cihazı • Ağır-çiləkli separator • Hava aspirasiya sistemi • Maqnit separator <p>Proses:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Buğda siloslara qəbul edilir. 2. Əlavə qarışıqlar mexaniki və hava axını ilə ayrılır. 3. Metal hissəciklər maqnitlə tutulur.
B. Yuma və nəmləndirmə	<p>Məqsəd: Buğdanı kənar çirklərdən tam təmizləmək və bişirməyə hazırlamaq.</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spiral və ya baraban tipli yuma maşınları • Nəmləndirmə bunkerləri <p>Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buğda su ilə 1–3 dəfə yuyulur. • Təmiz dənələr 5–12% əlavə rütubət qəbul edərək buğlamaya hazır vəziyyətə gətirilir.
C. Buğlama	<p>Məqsəd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buğdanı qismən bişirmək, nişastanın jelatinləşməsi. • Rəng və dadın formalaşması. <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buxar kameraları • Avtoklav

	<ul style="list-style-type: none"> • Qaynatma qazanları Proses: <ul style="list-style-type: none"> • Buğda 95–100°C temperaturda 30–90 dəqiqə buğlanır. • Buğlama dərəcəsi bulqurun növündən asılıdır (iri/xırda dənə).
D. Qurutma	Məqsəd: Buğlamadan sonra dənələri 12–14% rütubətə qədər azaltmaq. Avadanlıq: <ul style="list-style-type: none"> • Kameralı qurutma sistemləri • Tunel tipli qurutma • Fluid-bed dryer (hava yastığı ilə qurutma) – ən səmərəlisi Proses: <ul style="list-style-type: none"> • 55–75°C hava ilə 2–6 saat ərzində qurutma həyata keçirilir. • Dənələrin çatlamaması üçün temperatur nəzarəti çox vacibdir.
E. Qabığın soyulması və üyütmə (qırılma)	Məqsəd: Taxıl qabığının çıxarılması və bulqurun dənə ölçüsünə görə formalaşması. Avadanlıq: <ul style="list-style-type: none"> • Dekortikator (qabıqsoyucu) • Çəkicli və ya diskli üyüdücü • Valikli dənə qırıcılar Proses: <ol style="list-style-type: none"> 1. Qabıq incə şəkildə soyulur. 2. Bulqur tələb olunan fraksiyada qırılır: <ul style="list-style-type: none"> • İri bulqur • Orta bulqur • Xırda bulqur • Kuskus tipli mikrodənələr
F. Sortlama və fraksiyalara ayırma	Məqsəd: Qırılmış dənələri ölçülərinə görə ayırmaq. Avadanlıq: <ul style="list-style-type: none"> • Vibrasiya ələk sistemi • Optik sorter (rəngə görə ayırma) • Grader Proses: <ul style="list-style-type: none"> • Bulqur müxtəlif ölçülü ələk torları ilə 3–5 fraksiyaya bölünür. • Rəng fərqi olan dənələr optik sensorla çıxarılır.
G. Soyutma və qablaşdırma	Avadanlıq: <ul style="list-style-type: none"> • Soyutma bunker və kanalları • Avtomat qablaşdırma maşınları • Metal detektor Proses: <ul style="list-style-type: none"> • Bulqur 25–30°C-yə qədər soyudulur. • 0,5–5 kq paketlərə və ya 25–50 kq kisələrə doldurulur.

2. MƏRCİ İSTEHSALI TEXNOLOGİYASI

Mərci istehsalında əsas məqsəd dənəni zədələmədən təmizləmək, qabığını çıxarmaq, sortlamaq və lazım olduqda parlatmaqdır.

A. Xammal qəbulu və ilkin təmizləmə	Məqsəd: Mərcini daş, çöp, toz, metal və digər qarışıqlardan təmizləmək. Avadanlıq: <ul style="list-style-type: none"> • Ön təmizləyici • Hava separatoru • Daş separatoru • Maqnit süzgəci
--	--

<p>B. Rütubətləndirmə (kondisioner)</p>	<p>Məqsəd: Qabığın asan çıxması</p> <p>Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mərcinin rütubəti 1–3% artırılır. • 20–40 dəqiqə saxlanaraq qabıq yumşaldılır. <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kondisioner bunkerləri • Dumanlama/mistlə nəmləndirmə sistemi
<p>C. Qabığın soyulması</p>	<p>Məqsəd: Qabığın və pulpun bir hissəsinin ayrılması.</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dekortikator (qabıqsoyucu) • Aşındırıcı kağız (zımpara rulonları) <p>Qeyd: Qırmızı mərci üçün qabığın tam soyulması lazımdır. Nəticədə parçalanmış qırmızı mərci alınır.</p>
<p>D. Qırma (splitting)</p>	<p>Məqsəd: Mərcini yarıya bölmək (xırda qırmızı və yaşıl mərci üçün).</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bölünən maşın (Split machine) • Dalğalı kəsici disk <p>Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hulling-dən sonra mərci 2 hissəyə ayrılır. • Minimum zədələnmə üçün sürət uyğunlaşdırılır.
<p>E. Parlatma (istəyə bağlı, xüsusilə qırmızı mərci üçün)</p>	<p>Məqsəd: Dənələrin səthinin hamarlaşdırılması, rəngin tündləşməsi və vizual keyfiyyətin artırılması.</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parlatma barabanı (polisher) • Sirkulyasiya aspiratoru <p>Material: Bəzən çox az miqdarda yağ və ya su buxarı istifadə olunur.</p>
<p>F. Sortlama</p>	<p>Məqsəd: Mərcini ölçü, forma və rəngə görə ayırmaq.</p> <p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vibrasiya ələk sistemi • Optik sorter (rəng və qüsurlara görə ayırma) • Sıxlıq üzrə ayırıcılar <p>Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Böyük dənə, xırda dənə, zədələnmiş dənələr ayrılır. • Qara ləkəli və rəngi pozulmuş dənələr optik sensorla çıxarılır.
<p>G. Qablaşdırma</p>	<p>Avadanlıq:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avtomat dozatorlu qablaşdırıcı • Metal detektor <p>Proses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mərcilər 0,5 – 5 kq paketlərə doldurulur. • Topdansatış üçün 25–50 kq kisələrdə qablaşdırılır.

İstehsalat xəttinin ümumi avadanlıq siyahısı

Bulqur xətti üçün:	<ul style="list-style-type: none"> • Vibrasion təmizləyici • Yuma maşını • Nəmləndirmə bunkerı • Buğlama qazanı və ya buxar kameraları • Qurutma tuneli / fluid-bed dryer • Dekortikator • Qırıcı (üydücü) • Fraksiyalaşdırıcı ələk • Optik sorter • Qablaşdırma xətti
Mərçi xətti üçün:	<ul style="list-style-type: none"> • Ön təmizləyici + aspirasiya • Daş separatorı • Kondisioner • Dekortikator • Splitter • Polisher • Sortlayıcı ələk • Optik sorter • Qablaşdırma xətti

Vaxt, enerji, çıxış göstəriciləri

Məhsul	Təxmini ümumi vaxt (dəq/ton)	Təxmini ümumi enerji (kWh/ton)	Təxmini son çıxış (%)
Bulqur	535	634	69.34
Mərçi	191	123.5	83.03

BULQUR — Mərhələlər, vaxt, enerji, çıxış və akkumulə olunmuş göstəricilər

No	Mərhələ	Vaxt (dəq/ton)	Enerji (kWh/ton)	Mərhələ üzrə çixış faktorı	Kumulativ çixış (%)	Enerji akkumulasiya (kWh/ton)	Vaxt akkumulasiya (dəq/ton)	Qısa izah
1	Xammal qəbulü	10	2	1.000	75.00	2	10	Silos qəbul, ilkin vizual yoxlama
2	İlkin təmizləmə	20	5	0.995	74.63	7	30	Vibrasiya, hava aspirasiya, maqnit, daş çıxarıcı
3	Yuma	15	10	0.990	73.89	17	45	Su ilə yuyulma, çirk çıxarılması
4	Nəmləndirmə / Kondisioner	60	15	0.995	73.52	32	105	Rütubətin bərabər paylanması
5	Buğlama	45	150	0.995	73.15	182	150	Nişastanın jəlatinləşməsi

No	Mərhələ	Vaxt (dəq/ton)	Enerji (kWh/ton)	Mərhələ üzrə çıxış faktoru	Kumulativ çıxış (%)	Enerji akkumulasiya (kWh/ton)	Vaxt akkumulasiya (dəq/ton)	Qısa izah
6	Qurutma	240	300	0.995	72.81	482	390	Buxar/quru hava ilə rütubətin azaldılması
7	Dekortikasiya / Qabığın yumşaldılması	30	50	0.980	71.33	532	420	Qabığın ayrılması (əgər tələb olunursa)
8	Qırma / Üyütmə	30	60	0.980	69.99	592	450	Fraksiyalara bölünmə (iri/orta/xırda)
9	Sortlama (ələk, optik)	25	20	0.995	69.65	612	475	Ölçü və rəngə görə ayırma
10	Soyutma	30	10	0.999	69.62	622	505	Qablaşdırmadan əvvəl temperaturun normallaşması
11	Keyfiyyət yoxlama & Metal detektor	10	2	0.999	69.41	624	515	Numune və sensor yoxlamaları
12	Qablaşdırma	20	10	0.999	69.34	634	535	Dozalama və qablaşdırma

Qeyd: Burada “Kumulativ çıxış (%)” başlanğıcda nəzərdə tutulmuş *teorik maksimum çıxış* (bizim nümunədə 75%) ilə mərhələ-mərhələ çıxış faktorlarının hasilinə əsaslanır. Real xammal (buğdanın tip-keyfiyyəti) və proses tənzimləmələrində bu rəqəm dəyişə bilər.

Qısa izah: Buğlama → qurutma fazası bulqurun strukturunu və dadını formalaşdırır. Qırma və sortlama mərhələləri məhsulun fraksiya və keyfiyyət şərtlərinə görə tənzimlənir.

MƏRCİ — Mərhələlər, vaxt, enerji, çıxış və akkumulə olunmuş göstəricilər

No	Mərhələ	Vaxt (dəq/ton)	Enerji (kWh/ton)	Mərhələ üzrə çıxış faktoru	Kumulativ çıxış (%)	Enerji akkumulasiya (kWh/ton)	Vaxt akkumulasiya (dəq/ton)	Qısa izah
1	Xammal qəbulü	8	1.5	1.000	86.00	1.5	8	Silos qəbul, ilkin vizual yoxlama
2	İlkin təmizləmə	18	4.0	0.998	85.83	5.5	26	Vibrasiya, hava aspirasiya, daş separatoru
3	Kondisioner (rütubət artırma)	30	8.0	0.999	85.75	13.5	56	Rütubətin yumşaldılması
4	Qabığın soyulması (dehulling)	40	40.0	0.985	84.03	53.5	96	Qabığın ayrılması
5	Qırma/Split	20	20.0	0.995	83.61	73.5	116	Mərci yarıya bölünür
6	Parlatma/ Polishing	25	25.0	0.995	83.20	98.5	141	Səth parlatma
7	Sortlama (ələk, optik)	25	15.0	0.995	82.79	113.5	166	Ölçü və rəngə görə ayırma
8	Keyfiyyət yoxlama və Metal detektor	10	2.0	0.999	82.71	115.5	176	Nümunə və sensor yoxlamaları

No	Mərhələ	Vaxt (dəq/ton)	Enerji (kWh/ton)	Mərhələ üzrə çıxış faktoru	Kumulativ çıxış (%)	Enerji akkumulasiya (kWh/ton)	Vaxt akkumulasiya (dəq/ton)	Qısa izah
9	Qablaşdırma	15	8.0	0.999	83.03	123.5	191	Dozalama və qablaşdırma

Qeyd: Burada ilkin nəzərdə tutulmuş “teorik maksimum çıxış” 86% götürülüb. Mərhələlər üzrə itkilərdən sonra səviyyə cədvəldə göstərilib.

Qısa izah: Mərci üçün qabığın yumşaldılması və düzgün qabıqdan təmizləmə mərhələsi dənənin bütövlüyünü və yüksək çıxışı təmin edir. Qırma prosesi məhsulun son istifadəsinə görə tənzimlənir (məs. qırmızı mərci üçün qırma tələb olunur).

ÜMUMİ TÖVSIYYƏLƏR

Enerji səmərəliliyi

- İstilik bərpası olan buxar generatorları quraşdırmaq enerji xərclərini **20–25%** azaldır.
- Qurutma prosesində isti hava geri dövr etdirilə bilər.

Sudan qənaət

- Yuma suyunu filtrasiyadan keçirməklə 50–60% təkrar istifadədə qənaət əldə olunur.

Tozlanmanın azaldılması

- Vibro-süzgəclərdə toz eniş sistemləri quraşdırmaq xammal itkisini 3–4% azaldır.

Keyfiyyət standartları

- ISO 22000 + HACCP tətbiqi məhsulun ixrac bazarında rəqabət gücünü artırır.

9. İstifadə olunan əsas avadanlıqlar, onların texniki xarakteristikası, mənşə ölkələri və qiymətləri;

İstifadə olunan əsas avadanlıqlar

Avadanlıqlar	Xarakteristikası
Təmizləmə/blok avadanlığı (Ön təmizləyici)	<p>Funksiya: torpaq, toz, saman, böyük/kiçik daş, metal və digər ağır/yüngül çirklərin ayrılması.</p> <p>Əsas maşınlar: hava ekranlı təmizləyici (air-screen), daş təmizləyici, qravitasiya separatoru, maqnit separator.</p> <p>Texniki göstəricilər (nümunə):</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 0.5 – 20 t/saat (kiçik laboratoriyadan böyük xəttlərə). ➤ Güc: 1–15 kW (modeldən asılı). ➤ Material: AISI 304 paslanmayan polad parça toxunuşları. <p>Mənşə ölkələri: Çin, Türkiyə, İtaliya, Hindistan</p> <p>Qiymət (indikativ):</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Kiçik ünvan/kiçik emal: \$1,500 – \$6,000. ➤ Sənaye qravitasiya separator: \$6,000 – \$25,000+ (tutuma və avtomat səviyyəsinə görə). maoshengmachinery.en.made-in-china.com+1
Yuma / nəmləndirmə	<p>Funksiya: buğdanın əvvəlcədən nəmləndirilməsi/buxarlanması - bulqurun dad və rəng xüsusiyyətləri üçün vacibdir</p> <p>Avadanlıq: buxar tüneli / buxarlayıcı / fasiləsiz buxar bişiricisi.</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 0.5 – 60 t/24saat və daha böyük xəttlər üçün xüsusi dizayn. ➤ İşləmə rejimi: dayanıqlı (batch) və ya fasiləsiz ➤ Güc: buxar tələb edir - 0.5–5 t/buxar/saat üçün buxar sistemi və qaz/elektrik qızdırıcıları.

	<p>Mənşə ölkələri: Türkiyə, Çin, Hindistan.</p> <p>Qiymət (indikativ): kiçik/orta buxarlayıcılar \$3,000 – \$30,000+, tam fasiləsiz sistemlər daha bahadır (dizayn/tutumuna görə). Alibaba+1</p>
Qovurma / quruducu (dryers)	<p>Funksiya: buxarlanmış/aşağı nəmli buğdanı və ya mərci məhsulunu qurutmaq. Bulqur üçün düzgün nəm səviyyəsinə gətirmək.</p> <p>Avadanlıq: kəmərlə qurutma maşını (tor kəmərlə/tunel qurutma maşını), qüllə qurutma maşını, çoxqatlı konveyer qurutma maşını.</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 100–2,500 kq/saat (kiçik) — böyük sənaye sistemləri 10+ t/saat adətən xüsusi layihələr üçün ➤ Temperatur nəzarəti, zonalı hava paylanması, avtomatik konveyer sürət nəzarəti. <p>Mənşə ölkələri: Çin, Türkiyə, Hindistan, Avropa.</p> <p>Qiymət (indikativ):</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Kiçik/orta kəmərlə qurutma: \$12,000 – \$40,000. ➤ Böyük sənaye fasiləsiz qurutma /qüllə qurutma: \$25,000 – \$120,000+ (tutum/izolyasiya/avtomatlaşdırma görə). Alibaba+1
Qırma / üyütmə /	<p>Funksiya: par qaynatma buğdanın qırılaq mərhələli ölçüdə bulqur əldə etmək.</p> <p>Avadanlıq: diyircəkli dəyirmanlar, krakerlər, qırıcı diyircəklər, zərbəli əzicilər (xüsusi bulqur kəsici).</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum variantları: 0.5 – 50 t/24saat və daha çox. ➤ Nəzarət: diyirmə boşluğunun tənzimlənməsi, tezlik sürəti. <p>Mənşə ölkələri: Türkiyə (ənənəvi bulqur texnikası), Çin, İtaliya.</p> <p>Qiymət (indikativ): kiçik sındırıcı/dəyirman vahidi \$3,000 – \$20,000; tam xətt diyircəyi-mill sistemləri \$20,000 – \$150,000+ (həcmə görə). Alibaba+1</p>
Ələk/sortlama (ələmə və üyütmə)	<p>Funksiya: fərqli ölçülü fraksiyaları (iri, orta, xırda bulqur) ayırmaq. Mərci üçün ölçü və sınıq/bütün ayırma.</p> <p>Avadanlıq: vibrasiya ələkləri, fırlanan ələklər, plan ələkləri</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 0.5 – 30 t/saat. ➤ Çoxgöyertəli (2–6) ələklər. <p>Mənşə ölkələri: Çin, Türkiyə, Avropa.</p> <p>Qiymət: \$2,000 – \$25,000 (model və seçimlərə görə). Alibaba</p>
Optik sorterlər / rəng ayırıcılar	<p>Funksiya: mərci və paxla məhsullarında rəng, forma, ləkə, daş və xarici maddələri yüksək sürətlə çıxarmaq.</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 1 – 10 t/saat (lent tipli); daha böyük modellər 20+ t/saat. ➤ Sensor: CCD/CCD+NIR, çox zonalı kameralar, sürətli pnevmatik rejektorlar. <p>Mənşə ölkələri: Çin, Avropa, Yaponiya (yüksək keyfiyyətli markalar Avropa/Japan).</p> <p>Qiymət (indikativ): kiçik/orta \$8,000 – \$40,000, sənaye yüksək dəqiqlikli sistemlər \$50,000 – \$200,000+. Alibaba+1</p>
Qabıqdan təmizləmə / soyma / bölücülər (mərci üçün)	<p>Funksiya: mərci qabığını soymaq və ya bölmək. Bəzi məhsul növlərində tələb olunur.</p> <p>Texniki göstəricilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutum: 0.2 – 2 t/saat (kiçik) — sənaye: 2–10 t/saat. ➤ Mexanizm: sürtünmə, hava sürtünməsi, xüsusi diyircək <p>Mənşə ölkələri: Çin, Hindistan, Türkiyə.</p> <p>Qiymət (indikativ): \$1,000 – \$15,000 maşının tipinə və tutumuna görə. beanpeelingmachine.com+1</p>

Paketləmə və dozajlama (çəki)	Funksiya: avtomatik kisələmə, qablaşdırma, etiketləmə. Texniki göstəricilər: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sürət: 10 – 120 paket/dəq (paket ölçüsünə görə). ➤ Dozaj: volumetrik və ya ağırlaşdırılmış (yük kamerası - VFFS) dozaj. Mənşə ölkələri: Çin, Türkiyə, Avropa. Qiymət: sadə yarımavtomatik doldurucu \$1,000 – \$6,000 ; tam avtomatik VFFS xətləri \$10,000 – \$80,000+ . Alibaba
Yardımcı avadanlıqlar (konveyerlər, elevatorlar, silo/tonajlı bunkerlər, kompressor və s.)	Funksiya: material axınının avtomatlaşdırılması, anbarlama, toz toplama, hovuz/filtrasiya. Qiymət: kiçik komponentlər \$500 – \$10,000 , kompleks silo və material emal sistemləri \$10,000 – \$200,000+ (layihəyə görə).
Faktorlar — qiymət və seçimə təsir edən əsas məsələlər	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tutum (t/h) — ən böyük amildir. İkiqat tutum üçün qiymət çox vaxt 2 dəfədən çox olmur, amma quraşdırma dəyişir. 2. Avtomatlaşdırma və PLC/SCADA — avtomasiya artırsa, qiymət yüksəlir. 3. Materiallar və HACCP/qida istiqamətli tələbləri — paslanmayan polad, xüsusi təmizləmə, CIP tələb olunan şərtlər qiyməti artırır. 4. Sertifikatlar (CE, ISO) — Avropa standartlarına cavab verən modellər bahadır 5. Nəqliyyat və quraşdırma - ölkəyə idxal xərcləri və yerində servis vacibdir. Accio

Nümunə:

1 T/Saat Bulqur İstehsal Xətti

Avadanlıqlar və Qiymətlər

Buğda Təmizləmə	Avadanlıq: Hava ekranı təmizləyicisi + Tozsoran Tutum: 1–2 t/saat Güc: 5–7 kW Material: Karbon polad + paslanmayan kontakt hissələr Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$5,000 – \$8,000 • Türkiyə: \$8,000 – \$14,000
Buxarlama (Buxarlanma / Par qaynatma)	Avadanlıq: Davamlı buxarlandırıcı/toplu buxarlandırıcı Tutum: 1 t/saat üçün optimal Güc: Buxar generatoru (0.3–0.6 t/h) tələb edir Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$6,000 – \$12,000 • Türkiyə: \$10,000 – \$18,000 • Avropa: \$18,000+ Buxar generatoru: <ul style="list-style-type: none"> • Qaz + elektrik avtomatik: \$4,000 – \$10,000
Quruducu	Tutum: 1000–1500 kq/saat Güc: 25–40 kW Temperatur: 45–95 °C zonalı Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$12,000 – \$25,000 • Türkiyə: \$18,000 – \$35,000

Qırma / Üyütmə	Avadanlıq: İki mərhələli bulqur kəsici + roller Güc: 5–8 kW Tutum: 1–1.5 t/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$3,000 – \$6,000 • Türkiyə: \$6,000 – \$12,000
Ələk / Sortlama	Funksiya: İri, orta və xırda bulqur ayırma Tutum: 1–2 t/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$2,000 – \$4,000 • Türkiyə: \$4,000 – \$8,000
Optik Sorter (İstehsalat üçün tələb olunmur, lakin keyfiyyəti artırır)	Tutum: 1–1.5 t/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin CCD sorter: \$8,000 – \$15,000 Türkiyə/Avropa: \$25,000 – \$50,000
Paketləmə (10–25 kq VFFS / yarımavtomatik paketləyici)	Tutum: 6–12 kisə/dəq Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin yarımavtomatik: \$1,000 – \$3,000 • Türkiyə tam avtomatik: \$8,000 – \$25,000

Bulqur Xəttinin Ümumi Qiyməti

Konfigurasiya	Qiymət
Çin + Türkiyə qarışıq (optimal)	\$35,000 – \$55,000
Tam Türkiyə istehsalı (orta sinif)	\$55,000 – \$80,000
Yüksək sinif Avropa/Türkiyə	\$90,000 – \$150,000

0.5 T/Saat Mərçi Emalı Xətti

Avadanlıqlar və Qiymətlər

Təmizləmə	Tutum: 0.5–1 t/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$3,000 – \$6,000 Türkiyə: \$6,000 – \$10,000
Soyma / Qurutma maşını (mərçi üçün qabıq soyma)	Tutum: 300–600 kg/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin: \$2,000 – \$5,000 • Hindistan: \$3,000 – \$7,000 • Türkiyə: \$6,000 – \$12,000
Bölünmə (əgər bölmə lentil istehsalı tələb olunursa)	Qiymət: \$2,000 – \$6,000
Vibrasiya Ələkləri (3–4 fraksiya)	Qiymət: \$1,500 – \$4,000
Optik Çeşidləyici (mərçidə məcburidir)	Tutum: 0.5–1 t/saat Qiymət: <ul style="list-style-type: none"> • Çin CCD sorter: \$10,000 – \$18,000 • Türkiyə/Avropa: \$25,000 – \$60,000

Paketləmə (0.5–2 kq pərakəndə satış və ya 25 kq kisə)	<ul style="list-style-type: none"> Yarımavtomatik: \$800 – \$2,500 Tam avtomatik VFFS: \$8,000 – \$22,000
---	---

Mərçi Xəttinin Ümumi Qiyməti

Konfigurasiya	Qiymət
İqtisadi variant (Çin)	\$20,000 – \$32,000
Orta variant (Türkiyə + Çin optik sorter)	\$32,000 – \$50,000
Premium (Türkiyə/Avropa)	\$55,000 – \$90,000

Nəticə:

1 t/saat Bulqur və 0.5 t/saat Mərçi Emalı xətti üçün birlikdə
NƏZƏRDƏ TUTULAN CƏMİ İNVESTİSİYA

Komplekt	Toplam Qiymət
İqtisadi (Çin + hissə Türkiyə)	\$55,000 – \$80,000
Orta (Türkiyə istehsalı üstünlük)	\$85,000 – \$130,000
Premium (Avropa/Türkiyə)	\$150,000 – \$230,000

Bundan əlavə, Quraşdırma, daşınma, gömrük: Azərbaycan üçün ümumilikdə 10–25% əlavə xərclər olur.

Təvsiyə (praktik addımlar)

- İstismar həcmi (t/gün və ya t/ay) və məhsul çeşidlərini (iri/xırda bulqur, qırmızı/yaşıl mərci, bölünmüş/tam və s.) dəqiq göstərin - bu çox vacibdir.
- Hər bir əsas avadanlıq üçün ən az 3 istehsalçıdan rəsmi təklif alın (çatdırılma, zəmanət, texniki xidmət).
- Əgər quraşdırma və servis önəmlidirsə, **Türkiyə** və yerli distribyutorları (və ya Çin-dən regional servis göstərən şirkətləri) nəzərdən keçirin.
- Səviyyəyə görə: pilot/kiçik xətt (1–2 t/saat) ilə başlayıb sonra modulyar genişlənmə təcrübəsi sərfəli ola bilər.

10. Avtomatlaşdırma səviyyəsi və istehsal prosesinin gigiyenik şəraiti.

AVTOMATLAŞDIRMA SƏVİYYƏSİ

Bulqur və mərci istehsalında avtomatlaşdırma 3 səviyyədə qiymətləndirilir: **Aşağı, Orta, Yüksək (tam avtomat).**

Aşağı Avtomatlaşdırma (əl ilə + mexaniki)	<p>Xüsusiyyətlər</p> <ul style="list-style-type: none"> Yuma, sortlama və paketləmə qismən əl ilədir Elevasiya, qurutma və üyütmə mexaniki avadanlıqla aparılır. İşçi sayı çox: 10–18 nəfər. Keyfiyyət sabitliyi aşağıdır. <p>Uyğun olduğu hallar</p> <ul style="list-style-type: none"> Kiçik istehsal (0.2–0.5 t/saat). Başlanğıc müəssisələr.
--	--

Orta Avtomatlaşdırma (yarı-avtomatik xətt)	Xüsusiyyətlər <ul style="list-style-type: none"> • Xammal qəbulu → yuma → buğlama → qurutma → üyütmə → sortlama → paketləmə ardıcılığı avadanlıqla həyata keçirilir. • Operator yalnız nəzarət və xammal əlavə etmə funksiyalarını daşıyır. • Optik çeşidləyici qismən tətbiq oluna bilər. • PLC kontrollerlə qurutma və buğlama temperaturu avtomatik idarə olunur. • İşçi sayı: 6–10 nəfər. Üstünlüklər <ul style="list-style-type: none"> • Yüksək gigiyena. • Məhsul keyfiyyətinin sabitliyi artır. • Enerji sərfiyyatı optimallaşdırılır.
Yüksək Avtomatlaşdırma (tam avtomatik xətt – sənaye səviyyəsi)	Xüsusiyyətlər <ul style="list-style-type: none"> • Tam qapalı sistem: Yuma → su filtrasiyası → buğlama → çoxmərhələli qurutma → optik sortlama → tam avtomatik qablaşdırma. • Real vaxt rejimində SCADA monitorinqi (rütubət, temperatur, məhsul axını) • Robotlu paletləmə. • CIP (Cleaning-in-Place – Yerində təmizlik) sistemləri: yuma və dezinfeksiya avtomatik.

Bulqur istehsalında avtomatlaşdırma

A) Xammal Qəbul və Təmizləmə

Mərhələ	Avtomatlaşdırma səviyyəsi	Təsvir
Toxum qəbul bunkerləri	95% avtomat	Sensorlu səviyyə nəzarəti, vibrasiya ələmə
Daş-seçici, aspirasiya xətti	100% avtomat	PLC ilə idarə olunan ventilyasiya və hava axını
Magnetik təmizləmə	Tam avtomat	Dəmir hissəcikləri avtomatik tutma

B) Yuma və Suda İslatma

Mərhələ	Səviyyə	Təsvir
Avtomatik yuyucu baraban	90% avtomat	Su dövriyyəsi avtomatik, axın sensorları
İslatma tankları	70% avtomat	Bəzi müəssisələrdə vaxt və temperatur əl ilə

C) Buğlama / Bişirmə (Buxarlanma)

Mərhələ	Səviyyə	Təsvir
Buxarlayıcı (buğlama qazanı)	100% avtomat	Temperatur, təzyiq, vaxt PLC ilə tam avtomatik
Xammal ötürücü konveyer	100% avtomat	Yük hüceyrəsi və dozaj sistemi

D) Qurutma

Mərhələ	Səviyyə	Təsvir
Tunel qurutma	100% avtomat	Temperatur, hava axını, nəmlik sensoru
Vibrasiyalı soyutma sistemi	95% avtomat	Avtomatik ventilyasiya, çıxış nəzarəti

E) Üyütmə və Kalibrləmə (Mesh/fraçment ölçüsünə görə)

Mərhələ	Səviyyə	Təsvir
Çəki dəyirmanı/Əzici	95% avtomat	Yüklənmə və motor qoruma sistemi
Titrəmə ələmə	100% avtomat	Mesh dəyişimi modullu, çıxış fraksiyası sensorlu

F) Paketləmə

Mərhələ	Səviyyə	Təsvir
Doldurma (500 g – 25 kg)	100% avtomat	Yük, avtomatik çəki
Bağlama və etikətləmə	95-100% avtomat	Kod-print, barkodlama tam avtomat

Ümumi avtomatlaşdırma səviyyəsi: ~92–95%

Mərci istehsalında avtomatlaşdırma

İstehsal prosesi	Təsviri	Avtomatlaşma səviyyəsi
A) Təmizləmə	<ul style="list-style-type: none"> Dənələrin optik sorterlə rənginə görə ayrılması Daş-seçici Aspirasiya Üç oxlu / Cazibə ayırıcısı 	95-100%
B) Soyma və Parlatma	<ul style="list-style-type: none"> Avtomatik soyucu (dehuller) İncə tozların sorulması Avtomatik yük ötürücülər 	85-90%
C) Kalibrləmə və optik sortlama	<ul style="list-style-type: none"> 3–6 fraksiyalı avtomatik ələmə Optik kamera ilə xarab dənələrin çıxarılması 	100%
D) Qablaşdırma	<ul style="list-style-type: none"> Elektron çəki sistemləri Avtomat bağlayıcı Kodlaşdırma sistemi 	95-100%

Ümumi avtomatlaşdırma səviyyəsi: ~90–97%

GİGIYENİK (SANİTAR) ŞƏRAİT VƏ TƏLƏBLƏR

Bulqur və mərci qida məhsulu olduğu üçün müəssisə **HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points - “Təhlükə Analizi və Kritik Nəzarət Nöqtələri”, ISO 22000, FSSC 22000** standartlarına uyğun olmalıdır.

Ümumi Gigiyena Tələbləri	<ul style="list-style-type: none"> İstehsal sahəsi qida məhsullarına uyğun epoksi və ya paslanmayan döşəmə. Divarlar yuyula bilən örtüklü Hava filtrasiyası üçün HEPA (High-Efficiency Particulate Air) fitrasiya və pozitiv təzyiq sistemi. Xammal və hazır məhsul sahələri tam ayrılmış olmalıdır. İşçi heyət üçün xüsusi geyim: <ul style="list-style-type: none"> ➤ saç toru ➤ əlcək ➤ maska ➤ dezinfeksiya zonası
Avadanlıqların gigiyenik dizaynı	<p>Bütün əsas avadanlıqlar paslanmayan poladdan (AISI 304/316) hazırlanmalıdır:</p> <ul style="list-style-type: none"> Yuyucu baraban – su ilə tam yuyula bilən Buğlama sistemi – CIP (Clean in Place) təmizləmə Qurutma xətti – kondensat və tozların asan təmizlənməsi Konveyerlər – qida üçün uyğun PVC və ya paslanmayan lent

	<ul style="list-style-type: none"> • Paketləmə sistemi – tozsoranlı örtülü bölmə
Mikrobioloji gigiyena	<p>Bulqur və mərci aşağı riskli məhsul hesab olunsa da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xammalda mold, aflatoksin, Salmonella riskinə nəzarət • Rütubət səviyyəsinin 12–13% altında saxlanması • Qurutma mərhələsində temperaturun 90–110 °C arasında olması • Saçaqlı toz yığılmasının qarşısının alınması • Hər 8–12 saatda səthlərin dezinfeksiyası
Su və buxar gigiyenik tələbləri	<ul style="list-style-type: none"> • Yuma suyu içməli su standartlarına cavab verməlidir • Buxar qida buxarı (qida dərəcəli buxar) olmalıdır • Su dövriyyəsinə turbidity və xlor səviyyəsi monitorinq edilməlidir
İşçi Gigiyenası	<ul style="list-style-type: none"> • İşçi geyimləri hər gün dəyişdirilməli • Qida xəttinə girişdə dezinfeksiya vannaları olmalı • İşçilərə müntəzəm sanitariya təlimi keçilməli • Xəstə işçilər xəttə buraxılmamalıdır
Saxlanma Gigiyenası	<ul style="list-style-type: none"> • Rütubət < 55% • Temperatur 10–25°C • Zıyanverici həşəratlara qarşı IPM proqramı • Anbarlar paslanmayan rəflərlə təchiz olunmalı

Nəticə

Bulqur istehsalı: 92–95% avtomatlaşdırma

Mərci istehsalı: 90–97% avtomatlaşdırma

Gigiyena səviyyəsi: HACCP və ISO 22000 tələblərinə uyğun qurulmalıdır

Kritik risk nöqtələri: yuma, qurutma, optik ayırıcılar, paketləmə bölgəsi

Təvsiyyələr

1. Avadanlıqların **CIP (Clean in Place)** sistemi ilə gündəlik yuyulması
2. **Toz və rütubət monitorinqi:** Qurutma, üyütmə və paketləmə mərhələlərində kritikdir.
3. İşçilər üçün **sanitar təlimlər** hər 6 ayda bir keçirilməlidir.
4. Xətt üzərində hər mərhələdə **vizual və sensor yoxlamaları** aparılmalıdır.
5. Gigiyena planı **HACCP-in CCP-ləri ilə uyğunlaşdırılmalıdır**.

Təvsiyə olunan əsas avadanlıqlar

- **GS-700 Grain Cleaner** — Xammalın ilkin təmizlənməsi üçün; toz, qabıq parçaları, yüngül çirkələri ayırır. Tutum ~ 800 kq/saat. Belə cihazların qiyməti **US \$2,200–3,000** civarında göstərilir. [Made-in-China+1](#)
- **Industrial Optical Grain Sorter** — Dənələrin optik sortlanması üçün; xarab, rəngcə fərqli, daş və başqa çirkələri yüksək dəqiqliklə ayırır. Bu cür sorterlər təmizləmə-kalibrləmə mərhələsində vacibdir. Bazarda oriyentir olaraq yarım-orta / sənaye səviyyəli sorterlər **3,500–11,200 USD**, yüksək dəqiqlikli modellər isə **9,500–26,000 USD** arasında dəyişir. [Accio+1](#)
- **Hammer Mill for Grain Processing** — Mərci və ya paxlaların üyüdülməsi, dənələrin parçalanması və ölçü kalibrləməsi üçün. Belə dəyirmanlar orta - yüksək tutumlu xəttlərdə əsas rol oynayır. Ümumi taxıl/dənli-paxlalı emal xəttlərində bu tip avadanlığın qiyməti (istehsal gücü, material, avtomatlaşdırma səviyyəsinə görə) **≈ 8,000–30,000 USD** + ola bilər. [SmartBuy+1](#)
- **Grain Drying Tunnel Machine** — Bulqur istehsalında və bəzi mərci növlərində dənələrin qurudulması, məhsul rütubətinin təhlükəsiz səviyyəyə (məsələn ≤12%) çatdırılması üçün vacibdir. Qurutma avadanlığı paketinin qiyməti xəttin tutumuna və avtomatlaşdırmaya görə dəyişir. Sadə

qurğular bir neçə min USD-dən başlayır, tunnel + sensorlu sistemlər isə daha bahalıdır. [Made-in-China+1](#)

- **Automatic Grain Bagging & Packaging Machine** - Avtomatik çanta doldurma, çəki, möhürləmə və etiketləmə funksiyaları ilə hazır bulqur/mərçi məhsulunun qablaşdırılması üçün. Tam avtomat qablaşdırma xətti müasir istehsal zavodlarında tələb olunur. Qiymət xəttin tutumuna görə dəyişir - kiçik/orta həcmli maşınlar üçün bəzi bazarlarda 5,000–10,000 USD civarında qiymət görmək olar. [SmartBuy+1](#)
- **Grain Gravity Separator Machine** — Dənələrin çəkisinə, sıxlığına görə sortlanması üçün. Daş, ağır çirkələr və sıradan dənələri ayırır. Bu cihaz xammal təmizləmə mərhələsində “daş təmizləyicisi/ayırıcı” kimi istifadə olunur. Qiyməti sadə modellər üçün 4,500–6,500 USD civarındadır. [Alibaba+1](#)
- **Bucket Elevator for Grain Handling** — Xammalın/məhsulun səviyyəli vertikal hərəkəti üçün. Bunkerdən təmizləmə maşınlarına, təmizləmə – yuma, yuma – buğlama, qurutma, paketləmə zolaqlarına dənələrin daşınması üçün vacibdir. Bu tip konveyerlər emal xətlərində əsas komponentdir. [Pellet Machine/Pellet Mill/Feed Extruder+1](#)
- **Magnetic Metal Detector for Grain Processing** — Dənli məhsullarda metal çirklənməsinin aşkar edilməsi üçün - paketləmə öncəsi kritik təhlükəsizlik nəzarət nöqtəsi. Metal detektorun olması qida təhlükəsizliyi və auditor standartlarına uyğunluq üçün vacibdir. [gunmakmachine.com+1](#)

Xammal və təchizat zənciri

11. Xammalın mənşəyi: yerli əkinçilik və ya idxal olunması (səmərəlilik, dövlətin iqtisadi strategiyası və digər amillər nəzərə alınmaqla keçmiş 5 ilə əsasən yaxın 5 ilin proqnozlaşdırılması);

BULQUR VƏ MƏRCİNİN MƏNŞƏYİ

Bulqurun mənşəyi

Bulqur buğdanın (əsasən **durum buğdası – Triticum durum**) buğlanması, qurudulması və xüsusi üyüdülməsi ilə əldə edilir. Məhsulun keyfiyyəti birbaşa **xammal buğdanın keyfiyyətindən**, glüten tərkibi və sərtliyindən asılıdır.

Azərbaycanda durum buğdası əkinçiliyi

- Ümumi buğda istehsalı böyükdür, lakin **durum buğdasının xüsusi çəkisi aşağıdır** (çörəklik buğda üstünlük təşkil edir).
- Durum buğdası əsasən **Aran zonası, Mil-Muğan, Qarabağ, Qazax–Tovuz, Şirvan** zonalarında məhdud sahələrdə əkilir.
- Yerli istehsal **bulqur sənayesinin həcmi tam təmin etmir**.

Nəticə: Bulqurun mənşə vəziyyəti

- Azərbaycanda **bulqur istehsalçıları var**, amma **xammal və hazır bulqurun əhəmiyyətli hissəsi idxal olunur**.
- Son 5 ilin trendlərində **idxalın dominant olması** müşahidə edilir.
- **Əsas idxal ölkəsi: Türkiyə** - həm xammal durum buğdası, həm də hazır bulqur.

2020–2024 ümumi meyl

- Bulqur idxalının **90–100%-ə** yaxını Türkiyədən gəlir.
- Yerli emal zavodları artsa da, **xammal təminatı üçün Türkiyədən asılılıq qalır**.

2025–2029 proqnoz meyli

Əgər dövlət **durum buğdası əkininə subsidiyanı** artırsa və yeni emal müəssisələrini təşviq etsə:

- idxalın payı azala bilər (yaxın 5 ildə 40–50%-ə qədər).

Əgər siyasət dəyişməzsə:

- Türkiyə asılılığı 70–90% səviyyəsində qalacaq.

Güclü tərəflər	Zəif tərəflər
<ol style="list-style-type: none"> 1. Yerli emal potensialı mövcuddur – bir neçə bulqur emal müəssisəsi fəaliyyət göstərir. 2. Xammal buğdanın geniş istehsalı – ümumi buğda istehsalı Azərbaycanda yüksəkdir. 3. Durum buğdası genişlənməsi üçün əlverişli torpaq-iqlim şəraiti (Aran, Gəncə-Qazax, Qarabağ). 4. Türkiyə ilə güclü ticarət əlaqələri – stabil təchizat, aşağı logistika xərci. 5. Bulqur bazarında artan tələb (HoReCa, retail). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Durum buğdasının yerli payı çox aşağıdır – bulqur istehsalı üçün lazımı keyfiyyətdə buğda çatışmır. 2. Yerli istehsalın məhsuldarlığı aşağı, texnoloji xətt tam müasirləşməyib. 3. Xammalın 70–90% idxaldan asılılığı – əsasən Türkiyə. 4. Bulqur istehsalında standartlaşma və keyfiyyət sertifikatlaşdırması yetərli deyil.
İmkanlar	Təhdidlər
<ol style="list-style-type: none"> 1. Durum buğdası üzrə dövlət subsidiyaları və toxum dəstəyi tətbiqi ilə idxaldan asılılıq azaldıla bilər. 2. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə yeni böyük əkin sahələrinin açılması. 3. Yeni müasir bulqur emalı zavodlarına sərmayə axını. 4. Regional bazarlara (Gürcüstan, Orta Asiya) yenidən ixrac potensialı. 5. Sağlam qidalanma trendi → bulqura tələbat artır. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiyə bazarında qiymət dəyişkənliyi → daxili qiymət sabitliyinə təsir edir. 2. Qlobal buğda qiymətlərinin artımı. 3. İqlim dəyişiklikləri: quraqlıq, suvarma problemləri durum buğdası istehsalını məhdudlaşdıra bilər. 4. Yerli istehsal artmasa, gələcəkdə tam idxal asılılığı riski.

Mərcinin mənşəyi

Azərbaycanda **mərce əkinləri çox məhduddur**.

Səbəblər:

- Torpaq və iqlim uyğun olsa da, **əsas diqqət buğda–arpa–qarğıdalı** kimi məhsullara yönəlidir.
- Mərce sahələri yüksək mexanizasiya tələb edir.
- Mərce toxumu və aqrotexniki dəstək geniş səviyyədə inkişaf etməyib.

Nəticə: Azərbaycanda mərce istehsalı

- Yerli istehsal **ümumi tələbatın 1%-dən belə azdır**.
- Bazar **demək olar ki, 100% idxaldan asılıdır**

Əsas idxal ölkələri

Ölkə	Rol
Hindistan	Dünyanın ən böyük mərce istehsalçıları və ixracatçılarından biri. Ucuz xammal.
Kanada	Qlobal ixrac lideri, yüksək keyfiyyətli yaşıl və qırmızı mərce.
Rusiya	Regional yaxınlıq, logistika üstünlüyü, qiymət rəqabəti.
Qazaxıstan	Son illər sürətlə artan ixracatçı; Azərbaycanın əsas tədarükçülərindən olub.
Türkiyə	Paketləmə və re-ixrac mərkəzi. Bəzən Hindistan/Kanada mərce Türkiyədə emal olunur.

2020–2024-cü illərdə ümumi meyl

- Azərbaycanın mərci idxalı son 5 ildə illik **5,500 – 8,500 ton** aralığında dəyişib.
- 2024-də idxal artıb (8,262 ton). Əsas pay **Rusiya və Qazaxıstan** üzərində cəmlənib.
- Yerli istehsal **minimal** olaraq qalır.

2025–2029 proqnoz meyli

Əgər mərci üçün məhsul subsidiyası, toxum dəstəyi, pilot əkin layihələri başlasa:

- 5 il ərzində idxal asılılığı **90%-dən 70%-ə düşə bilər**.

Əgər dəstək proqramı olmasa:

- İdxal həcmi **8–10 min ton** aralığında davam edəcək.

Güclü tərəflər	Zəif tərəflər
<ol style="list-style-type: none"> 1. Mərci qida rasionunda möhkəm yer tutur – tələbat sabit və artandır. 2. İdxal mənbələri çoxşaxəlidir – Hindistan, Kanada, Rusiya, Qazaxıstan və Türkiyə. 3. Mərci məhsulunun saxlama müddəti uzun, logistik risklər aşağıdır. 4. Bazarda rəqabət güclüdür → qiymətlər stabil qalır. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yerli istehsal demək olar ki, sıfıra bərabərdir. 2. Mərci əkinçiliyi üçün toxum təminatı, aqrotexniki bilik, texnika və mexanizasiya zəifdir. 3. Azərbaycanın əkin strukturu mərciyə yönəlməyib (buğda–arpa üstünlüyü). 4. Emal və sortlama sahəsində müasir komplekslər azdır.
İmkanlar	Təhdidlər
<ol style="list-style-type: none"> 1. Qarabağ bölgəsi – mərci üçün ideal torpaq-iqlim (quru relyef, az yağış → yüksək məhsuldarlıq). 2. Dövlət məhsul subsidiya proqramına mərci əlavə etsə, 5 ilə istehsal 10–15 min ton səviyyəsinə çatdırıla bilər. 3. Qazaxıstan və Rusiyadan xammal gətirib Azərbaycanda paketləmə və re-ixrac imkanı. 4. Vegan və sağlam qida trendi tələbatı artırır. 5. Mərci becərilməsi torpağın azotla zənginləşməsini artırır, növbəli əkin üçün faydalıdır. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tam idxal asılılığı: geosiyasi gərginliklər qiymətlərə ciddi təsir edə bilər. 2. Hindistan və Kanadada məhsuldarlıq azalması → global qiymət artımı. 3. Logistika riskləri (Rusiya marşrutu üzrə dəyişikliklər). 4. Yerli istehsal inkişaf etməzsə, gələcəkdə xərclər artacaq və ərzaq təminatında risklər yaranacaq.

Bulqur və mərcinin səmərəliliyi və yerli əkinçilik

Bulqur və mərci: ümumi məlumat

Məhsul	Mənşə	İstifadə sahəsi
Bulqur	Buğda (əsasən sərt buğda)	Ev istehlakı, sənaye istehsalı, HoReCa
Mərcimək	Qırmızı və yaşıl mərci növləri	Ev istehlakı, restoran və sənaye emalı

Qeyd: Bulqur sərt buğdadan hazırlanır. Mərcimək isə paxlalı bitki sinfinə aiddir.

Yerli əkinçilik və istehsal

Bulqur üçün buğda əkin sahələri	<p>Əsas bölgələr: Ağcabədi, Saatlı, Bərdə, Yevlax, Goranboy.</p> <p>Əsas buğda növü: sərt buğda (Triticum durum) – yüksək protein tərkibi və səmərəli üyütmə üçün uyğundur.</p> <p>Səmərəlilik:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ortalama məhsuldarlıq: 3–4 t/ha (çoxillik ortalama) ➤ İri bulqur istehsalı üçün xüsusi sortlar: “Sarı Buğda”, “Azərdurum”
Mərcimək üçün əkin sahələri	<p>Əsas bölgələr: Qusar, Şabran, Astara, Lənkəran, Cəlilabad, Masallı, Yardımlı, Biləsuvar</p> <p>Növlər: Qırmızı və yaşıl mərci, bəzi bölgələrdə qara mərci də yetişdirilir.</p> <p>Səmərəlilik:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mərcimək üçün orta məhsuldarlıq: 1–1,5 t/ha ➤ Müasir texnologiya ilə (damla suvarma, yaxşı sortlar) məhsuldarlıq 2 t/ha-ya qədər artırıla bilər.
İstehsalın səmərəliliyi	<p style="text-align: center;">Bulqur istehsalı</p> <p>Xammal: Buğda Texnoloji mərhələlər: yuma → buğlama → qurutma → üyütmə → sortlama İstehsal səmərəliliyi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ 1 t buğdadan 0,7–0,75 t bulqur alınır ➤ Enerji sərfi: 350–400 kWh/t ➤ Əmək tutumu: Müasir avadanlıqla 1–2 işçi/t <p style="text-align: center;">Mərcimək istehsalı</p> <p>Xammal: Təmizlənmiş qırmızı və yaşıl mərci Texnoloji mərhələlər: yuma → quruma → sortlama → qablaşdırma İstehsal səmərəliliyi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ 1 t mərcidən 0,95–1 t təmiz məhsul alınır (çıxış faizi yüksəkdir) ➤ Enerji sərfi: 100–150 kWh/t ➤ Əmək tutumu: 0,5–1 işçi/t <p>Qeyd: Mərcimək istehsalı bulqura nisbətən daha az enerji və əmək tələb edir.</p>
Yerli istehsalın üstünlükləri	<p>İxrac asılılığının azaldılması – idxal olunan bulqur və mərci məhsullarının bir hissəsini əvəz edir.</p> <p>Daha ucuz xammal – yerli buğda və paxlalı məhsulların birbaşa emalı.</p> <p>HoReCa və sənaye sektoruna davamlı təchizat – yerli istehsal, qiymət sabitliyi və keyfiyyət nəzarəti təmin edir.</p>
Əsas problemlər və imkanlar	<p>Problemlər</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvarma və torpaq resurslarının məhdudluğu • Məhsulun yüksək idxal asılılığı (xüsusilə mərci) • Texnologiya və avadanlıq çatışmazlığı • Fermerlərin maliyyə məhdudiyyətləri <p>İmkanlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Damla suvarma və texnologiya ilə məhsuldarlığın artırılması • Yerli istehsalın genişləndirilməsi və modern texnologiyalara keçid • Müasir avadanlıq və avtomatlaşdırılmış xətlərin tətbiqi • Dövlət subsidiya və kredit dəstəyi ilə əkin sahələrinin genişləndirilməsi

Dövlətin iqtisadi strategiyası

Ümumi kontekst	<p>Bulqur və mərci Azərbaycanda əsas ərzaq məhsulları sırasına daxildir və ölkənin qida təhlükəsizliyi üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət, yerli istehsalın artırılması və idxal asılılığının azaldılması istiqamətində siyasət yürüdür.</p> <p>Əsas məqsəd: Yerli istehsalı stimullaşdırmaq, idxaldan asılılığı azaltmaq, kənd təsərrüfatı məhsullarının dəyər zəncirində əlavə dəyəri artırmaq.</p> <p>Əsas prioritetlər: Yüksək məhsuldar buğda və paxlalı bitkilərin əkini, modern texnologiyaların tətbiqi, istehsalçıların subsidiyalaşdırılması və ixracyönümlü potensialın inkişafı.</p>
Əkin və istehsal siyasəti	<p>Əkin sahələrinin artırılması: Bulqur üçün buğda, mərci üçün isə əsasən qırmızı və yaşıl mərci növləri əkilir. Dövlət müxtəlif bölgələrdə əkin sahələrinin genişləndirilməsinə dəstək verir.</p>

	<p>Texnologiyaların tətbiqi: Modern suvarma sistemləri, toxum sortlarının yaxşılaşdırılması, gübrə və pestisid istifadəsinin optimallaşdırılması.</p> <p>Keyfiyyət standartları: Dövlət keyfiyyət və gigiyena standartlarına nəzarət edir (HACCP, ISO standartları). Bu həm daxili bazar, həm də ixrac üçün önəmlidir.</p>
İdxal-eksport strategiyası	<p>İdxal asılılığının azaldılması: Bulqur və mərci idxalı əsasən Türkiyə, Rusiya və digər MDB ölkələrindən həyata keçirilir. Dövlət yerli istehsalı stimullaşdırmaqla bu asılılığı azaltmağa istəyir.</p> <p>İxrac potensialı: Azərbaycan istehsalçıları üçün ixrac bazarlarının inkişafı prioritetdir. Xüsusilə qırmızı mərci və yüksək keyfiyyətli bulqurun ixracı nəzərdə tutulur.</p>
Subsidiya və dəstək mexanizmləri	<p>Subsidiya proqramları:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Dövlət fermerlərə toxum, gübrə və suvarma sistemləri üçün maliyyə dəstəyi verir. ➤ Aqrar Subsidiya Şurası tərəfindən 2022–2024-cü illərdə bulqur və mərci əkinlərinə xüsusi dəstək verilib. <p>Kredit və vergi güzəştləri:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Yerli istehsalçılar üçün uzunmüddətli güzəştli kreditlər. ➤ Vergi və gömrük güzəştləri ilə yerli istehsalın stimullaşdırılması.
Strateji hədəflər (2025-2030)	<p>Daxili tələbatın təminatı: Yerli istehsal ilə daxili bazarın 80–90% təmin olunması.</p> <p>İdxal asılılığının azaldılması: Əsasən mərci və bulqur idxalının 30–50% azaldılması.</p> <p>İxracın artırılması: Keyfiyyətli yerli məhsulların ixracını 2 dəfə artırmaq.</p> <p>Texnoloji modernizasiya: İstehsal xəttində avtomatlaşdırma və gigiyena standartlarının geniş tətbiqi.</p> <p>Dayanıqlı kənd təsərrüfatı: Suvarma, gübrələmə və torpaq idarəçiliyi ilə ekoloji davamlılıq</p>

Keçmiş 5 ilə əsasən yaxın 5 ilin proqnozlaşdırılması

2020-2024-cü illər üzrə bulqur və mərcinin idxalı, ton

Məhsul	2020	2021	2022	2023	2024
Bulqur	1225,1	1084,5	2000	948,2	2000
Mərci	8654	5564	7490	7774	8263

Mənbə: [Report.a](#) [World Integrated Trade Solution](#), [Report.az+1](#)

Statistik göstəricilər üzrə Qısa analiz

- 2020–2024 dövründə mərci idxalında regional mənbələr (**Kazaxıstan, Qırğızıstan, Rusiya**) ən böyük payı təşkil edir. **Kanada** və digər uzaq ölkələr daha kiçik həcmdə, adətən xüsusi növ/keyfiyyət tələb ediləndə istifadə olunub. [World Integrated Trade Solution+2](#)
- 2023 və 2024-cü illərdə Rusiya və Qazaxıstanın payı artmışdır. 2023-də Rusiya çox böyük payla öndə olmuşdur. 2024-cü ildə Rusiya və Qazaxıstan ümumi idxalın ~82–82.4%-ni təşkil etmişdir. [World Integrated Trade Solution+1](#)
- Bulqur tadarükündə isə 2020-2023-cü illər ərzində **Türkiyə dominant rol oynayıb**. 2023-cü ildə idxal həcmi 2022-ci ilə nisbətən kəskin azalmışdır [DGK+1](#). Bu istehsalın artımı və digər tədarük ölkələri ilə bağlı ola bilər.

Bulqur - proqnoz (2025–2029), ton

Müxtəlif Ssenarilər üzrə:

- **Baza:** Yerli emal artarsa cari siyasət və istehsal artımı nəticəsində idxal tədricən azalır.
- **Optimist:** dövlət/investor dəstəyi ilə yerli emal və istehsal sürətlə artır - idxal sürətlə düşür.

- **Pessimist:** daxili istehsal üçün əsas amillər mənfiyə doğru inkişaf edərsə və ya bazar tələbi artarsa idxal bərpa olunur.

İl	Baza (ton)	Optimist (ton)	Pessimist (ton)
2025	900	600	1,200
2026	820	420	1,400
2027	750	300	1,600
2028	700	200	1,800
2029	670	120	2,000

Nəticə

Bulqur üçün optimist ssenaridə yerli təminat və emal gücləndirilərsə idxal 5 il ərzində kəskin azalar. Pessimist ssenaridə isə logistika, qiymət faktorları, yerli istehsal problemləri səbəbindən idxal 2029-a qədər əvvəlki yüksək səviyyələrə qayıdar.

Mərci - proqnoz (2025–2029), ton

Müxtəlif ssenarilər üzrə:

- **Baza:** cari tədarük zənciri və regional tədarük (1–2% tənzimləmə) davam edərsə idxal illik nisbətən stabil qalacaq
- **Optimist:** yerli istehsal və subsidiya proqramları mərci əkinini artırdığından idxal ildən-ilə azalır.
- **Pessimist:** regional çıxış problemləri/qiymət artımı idxalı yüksəldir.

İl	Baza (ton)	Optimist (ton)	Pessimist (ton)
2025	8,400	7,850	8,680
2026	8,520	7,460	9,114
2027	8,640	7,090	9,570
2028	8,760	6,740	10,048
2029	8,880	6,410	10,550

12. Dəyər zənciri: optimal avadanlıqların alınması, nəqliyyat və quraşdırılması, bununla bağlı qanunvericiliyi nəzərə almaqla xərclərin müəyyən edilməsi.

Bulqur və Mərcinin Dəyər Zənciri

1. Xammal Təchizatı

Bulqur üçün: əsas xammal buğda (əsasən sərt buğda növləri).

- Mənbələr: yerli istehsal (Azərbaycan, Türkiyə), idxal (Rusiya, Ukrayna, Türkiyə).

Mərcimək üçün: əsas xammal qırmızı və ya yaşıl mərcimək paxlası.

- Mənbələr: yerli istehsal (Azərbaycan, Dağıstan bölgəsi), idxal (Kanada, Türkiyə, Rusiya)

Əsas proseslər:

- Keyfiyyətin yoxlanması (toxum, nəmlik, çirklilik səviyyəsi)
- Saxlama (nəm və istilik nəzarəti ilə)

2. İstehsal və Emal

Bulqur istehsalı mərhələləri:

1. **Yuma və təmizləmə:** daş, toz, çirklərin çıxarılması
2. **Buğda buxarlanması (parçalanması üçün hazırlanması)**
3. **Qurutma və soyutma**
4. **Üyütmə və sortlama (mesh ölçüsünə görə)**
5. **Qablaşdırma**

Mərcimək istehsalı mərhələləri:

1. **Yuma və təmizləmə**
2. **Qaynama / buxarlama (hazırlıq məqsədi)**
3. **Qurutma**
4. **Sortlama və təsnifat (rəng, ölçü, keyfiyyət)**
5. **Qablaşdırma**

Əsas xərclər: enerji, əmək haqqı, texniki xidmət, su və buxar istehlakı, avadanlıq amortizasiyası.

3. Qablaşdırma və Marka Dəyəri

Qablaşdırma materialları: plastik torbalar, kağız paketlər, karton qutular

Etiket və brend: istehlakçılara çatdırılan məhsulun vizual cəlbediciliyi və keyfiyyət mesajı

HACCP və digər sertifikatlar: qida təhlükəsizliyinə dair beynəlxalq standartlara uyğunluq

4. Logistika və Paylama

- **Nəqliyyat:** xammalın istehsal sahəsindən emal müəssisəsinə, son məhsulun distribyutor və pərakəndə satışa çatdırılması
- **Anbarlama:** nəm və istilik nəzarəti ilə saxlama, məhsulun raf ömrünün qorunması
- **Distribyutorlar:** topdan satış şirkətləri, supermarket zəncirləri, HoReCa sektoru

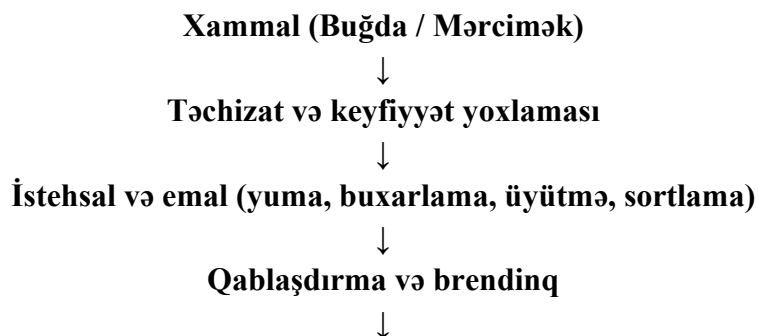
5. Pərakəndə Satış və Son İstehlak

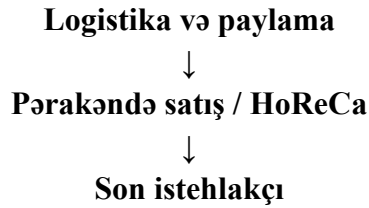
- **Satış kanalları:** supermarketlər, kiçik ərzaq mağazaları, onlayn satış, HoReCa
- **Qiymət formalaşması:** xammal qiyməti + istehsal xərci + logistika + marketinq + mənfəət marjası
- **Tələb amilləri:** yerli mədəniyyət, sağlam qida trendləri, idxal məhsullarının mövcudluğu

6. Əlavə Dəyər Yaradıcı Faktorlar

- Keyfiyyət nəzarət və sertifikatlar (ISO, HACCP, HEPA)
- Brend və qablaşdırma dizaynı
- **Məhsulun funksionallığı:** ön bişmiş bulqur, bio və ya orqanik mərcimək növləri
- **Tədqiqat və inkişaf:** yeni məhsul variantları, qidalandırıcı formullar

Dəyər Zəncirinin Vizual Sxemi

Azərbaycanda son vəziyyət

Bulqur istehsalında əsasən Türkiyə buğdası idxal olunur, Yerli buğda isə daha çox xırda məhsullar üçün istifadə olunur.

Mərcimək - idxal asılılığı yüksəkdir (əsas tədarük Kanadadan, Türkiyədən və Rusiyadan).

HoReCa sektoru, xüsusilə otel və restoranlar, premium bulqur və mərcimək məhsullarının əsas alıcı bazasıdır.

Bulqur və mərcimin dəyər zənciri

Mərhələ	Fəaliyyət	Xərclər / AZN	Əlavə Dəyər	Risqlər	Qeyd
Xammal Təchizatı	Buğda / Mərcimək alınması	800–1200 / ton	Keyfiyyətli xammal təminatı	Qiymət dəyişkənliyi, idxal gecikməsi	Yerli və idxal mənbələri
Təmizləmə və Yuma	Daş, toz, çirklərin çıxarılması	50–100 / ton	Məhsulun keyfiyyətinin artırılması	Suyun təmizliyi, avadanlıq nasazlığı	Enerji və əmək haqqı xərcləri
Buxarlama / Qaynama	Bulqurun hazırlanması / Mərciməyin əvvəlcədən bişirilməsi	100–150 / ton	Hamar, ləzzətli məhsul	Enerji xərcləri yüksək, temperatur nəzarəti	İstehsal tutumu 1 t/saat bulqur, 0.5 t/saat mərcimək
Qurutma	Nəm çıxarılması	80–120 / ton	Raf ömrünün artırılması	Qurutma zamanı çatlamalar	Sənaye qurutma cihazları
Üyütmə / Sortlama	Mesh ölçüsünə görə üyütmə, rəng və ölçü sortlaması	70–100 / ton	Standart məhsul ölçüsü	Avadanlıq tıxanması, toz emissiyası	Keyfiyyət standartları
Qablaşdırma	Plastik / kağız paket, etiket	50–80 / ton	Brend və vizual dəyər	Qablaşdırma qıtlığı	HACCP standartlarına uyğunluq
Logistika / Paylama	Distribyutorlar, anbarlama, nəqliyyat	30–70 / ton	Bazar mövqeyi	Nəqliyyat gecikməsi, temperatur problemləri	Yerli və beynəlxalq paylama kanalları
Pərakəndə Satış / HoReCa	Supermarketlər, restoranlar	20–50 / ton	Satış həcmnin artırılması	Rəqabət, tələb dəyişkənliyi	Promosiyalar və brend dəyəri
Son İstehlakçı	Məhsul istehlakı	-	Qida və qida təhlükəsizliyi təminatı	İstehlakçı şikayətləri	Sağlamlıq standartları

Bulqur və mərcimin istehsalı üçün optimal avadanlıqlar

Bulqur İstehsalı Avadanlıqları

Avadanlıq	Funksiyası	Optimal Model/Mənşə	Tutum	Qiymət (AZN, təxmini)	Qeyd
Təmizləyici maşın	Buğdanı daş, toz və çirklərdən təmizləmək	Bühler CTM 50, İsveçrə	1 t/saat	80,000	Su və toz filtrasiyası ilə
Buxarlama qazanı	Buğdanın yumşaldılması və buxarlanması	GEA Steam Cooker, Almaniya	1 t/saat	150,000	Temperatur və vaxt dəqiq nəzarət
Qurutma sistemi	Buxarlanmış buğdanı qurutmaq	Vortex Dryer, İtaliya	1 t/saat	100,000	Enerji səmərəliliyi və temperatur tənzimləməsi
Üyütmə maşını	Bulqurun mesh ölçüsünə görə üyüdülməsi	Buhler Roller Mill, İsveçrə	1 t/saat	120,000	Fərqli mesh ölçüləri üçün modullar
Sortlama maşını	Ölçü və rəngə görə sortlama	Satake Color Sorter, Yaponiya	1 t/saat	90,000	Keyfiyyətin yüksək səviyyədə qorunması
Qablaşdırma maşını	Paketləmə və etiketləmə	Ilapak Flow Pack, İtaliya	500–1000 q/paket	60,000	HACCP standartlarına uyğun
Konveyer və nəqliyyat sistemi	Məhsulun mərhələlərarası daşınması	Modular Conveyor, Türkiyə	1 t/saat	30,000	Toz emissiyasına qarşı örtüklü

2.Mərcimək İstehsalı Avadanlıqları

Avadanlıq	Funksiyası	Optimal Model / Mənşə	Tutum	Qiymət (AZN, təxmini)	Qeyd
Təmizləyici maşın	Mərciməyi daş, toz və çirklərdən təmizləmək	Bühler CTM 30, İsveçrə	0.5 t/saat	50,000	Kiçik həcmli xammal üçün
Qaynama / Buxarlama qazanı	Mərciməyi əvvəlcədən bişirmək	GEA Steam Cooker, Almaniya	0.5 t/saat	80,000	Temperatur və vaxt dəqiq nəzarət
Qurutma sistemi	Mərciməyi qurutmaq	Vortex Dryer, İtaliya	0.5 t/saat	70,000	Raf ömrü üçün optimal nəmlik
Sortlama maşını	Ölçü və rəngə görə sortlama	Satake Color Sorter, Yaponiya	0.5 t/saat	60,000	Keyfiyyətin qorunması
Qablaşdırma maşını	Paketləmə və etiketləmə	Ilapak Flow Pack, İtaliya	250–500 q/paket	40,000	HACCP standartlarına uyğun
Konveyer sistemi	Mərciməyin mərhələlərarası daşınması	Modular Conveyor, Türkiyə	0.5 t/saat	20,000	Toz və ziyan riski az

Təvsiyələr

1. Avadanlıqların seçimi üzrə prioritetlər:

- Enerji səmərəliliyi
- Tutum uyğunluğu (bulqur 1 t/saat, mərcimək 0.5 t/saat)
- Avadanlığın texniki xidməti və ehtiyat hissələrinin əlçatanlığı

2. Avtomatlaşdırma səviyyəsi:

- Bulqur: orta səviyyədə avtomatlaşdırılmış xətt (yuma → buxarlama → qurutma → üyütmə → sortlama → qablaşdırma)

- Mərcimək: kiçik və orta müəssisələr üçün yarı-avtomatik xətt kifayətdir
3. **Gigiyena və təhlükəsizlik:**
- Bütün avadanlıqlar HACCP standartlarına uyğun olmalıdır
 - HEPA filtrlər toz emissiyasını minimuma endirir
 - Avadanlıqların paslanmayan poladdan hazırlanması qida təhlükəsizliyini təmin edir

Bulqur və mərcimək istehsalı üçün avadanlıqların logistika və quraşdırılması

1. Nəqliyyat Mərhələsi

Əsas prinsiplər

1. **Avadanlıq növünə görə seçim:**
 - Ağır və həssas avadanlıqlar (məsələn, buxarlama qazanı, üyütmə maşını) üçün yastı qoşqu və ya alçaq yataqlı qoşqu istifadə olunur.
 - Kiçik avadanlıqlar və qablaşdırma maşınları üçün **qapalı yük maşını** uyğundur.
2. **Qoruyucu tədbirlər:**
 - Avadanlıqlar palet və ya xüsusi qoruyucu çərçivəyə yerləşdirilməlidir.
 - Həssas komponentlər (sensorlar, elektrik panelləri) üçün əlavə qutu və köpük qoruyucu istifadə edilməlidir.
 - Titrəmə və nəmlikdən qorunma: rütubətə qarşı plastik örtük, vibrasiya azaldıcı altlıq.
3. **Nəqliyyat zamanı planlama:**
 - Yol şəraiti və yüksək tələblər: körpülər, tırmanış və dönmə radiusları nəzərə alınmalıdır.
 - İdxal avadanlıqlar üçün gömrük prosedurları və sənədləşmə tam olmalıdır.

Bulqur və Mərcimək üçün Nəqliyyatın Təxmini Xərclər (AZN)

Avadanlıq	Tutum	Nəqliyyat xərci (təxmini)	Qeyd
Buxarlama qazanı	1 t/saat	5,000–8,000	Yastı qoşqu
Üyütmə maşını	1 t/saat	4,000–6,000	Vibrasiyaya qarşı qoruma
Qurutma sistemi	1 t/saat	3,500–5,000	Modullar ayrı daşına bilər
Qablaşdırma maşını	500–1000 q/paket	1,500–2,500	Qapalı yük maşını kifayətdir
Konveyer sistemi	1 t/saat	1,000–2,000	Paletləşdirilmiş

Qeyd: Mərcimək üçün avadanlıqların tutumu daha kiçik olduğundan bulqur avadanlıqlarının nəqliyyat xərclərinin təxminən 50–60%-nə bərabərdir

2. Quraşdırma Mərhələsi

Əsas mərhələlər

1. **Ərazi hazırlığı:**
 - Zavod və ya istehsal sahəsi beton döşəmə və dayanıqlı strukturla təmin olunmalıdır.
 - Elektrik, su, buxar, havalandırma və drenaj xətləri çəkilməlidir.
2. **Avadanlıqların yerləşdirilməsi:**
 - Buxarlama qazanı, üyütmə maşını və qurutma sistemi üçün xüsusi modul və bolt yerləri hazırlanır.
 - Konveyer sistemləri mərhələlərə uyğun hizalanır.
 - Qablaşdırma və sortlama maşınları istehsal xəttinin sonuna yerləşdirilir.

3. Elektrik və avtomatlaşdırma bağlantıları:

- Hər bir avadanlıq üçün təyinatlı elektrik panelləri quraşdırılır.
- Sensorlar, temperatur və nəmlik monitorları bağlanır.
- Avtomatlaşdırma sistemi test edilir (PLC, SCADA və ya lokal idarəetmə panelləri).

4. Sınaq və test mərhələsi:

- Avadanlıqlar boş işləmə sınağından keçirilir.
- Daha sonra kiçik partiyalar ilə istehsal testi aparılır.
- Məhsulun keyfiyyəti, çıxış faizi və enerji sərfiyyatı yoxlanılır.

5. Təhlükəsizlik və gigiyena yoxlamaları:

- HACCP və qida təhlükəsizliyi standartlarına uyğun yoxlamalar aparılır.
- HEPA filtrlər və toz toplama sistemləri test edilir.
- İşçi təhlükəsizliyi üçün avadanlıqların ətrafına qoruyucu sədlər qoyulur.

Təvsiyələr

- Avadanlıqların quraşdırılması üçün təcrübəli mühəndis və texniki komanda vacibdir.
- Hər avadanlıq üçün **istehsalçının quraşdırma təlimatı** və zəmanət şərtləri nəzərə alınmalıdır.
- İstehsal xətləri modul şəkildə quraşdırılarsa, gələcəkdə tutum artırılması və əlavə avadanlıqların əlavə olunması daha asan olur.

Avadanlıqların Nəqliyyat və Quraşdırma xərcləri

Məhsul	Avadanlıq	Tutum	Mənşə Ölkə	Nəqliyyat Xərçi (AZN, təxmini)	Quraşdırma Müddəti (gün)	Qeyd
Bulqur	Təmizləyici maşın	1 t/saat	İsveçrə (Bühler CTM 50)	3,500–5,000	2	Su və toz filtrasiyası ilə
Bulqur	Buxarlama qazanı	1 t/saat	Almaniya (GEA Steam Cooker)	5,000–8,000	5	Temperatur və vaxt nəzarəti
Bulqur	Qurutma sistemi	1 t/saat	İtaliya (Vortex Dryer)	3,500–5,000	4	Enerji səmərəliliyi, modul dizayn
Bulqur	Üyütmə maşını	1 t/saat	İsveçrə (Buhler Roller Mill)	4,000–6,000	3	Fərqli mesh ölçüləri üçün modullar
Bulqur	Sortlama maşını	1 t/saat	Yaponiya (Satake Color Sorter)	3,000–5,000	2	Keyfiyyətin qorunması
Bulqur	Qablaşdırma maşını	500–1000 q/paket	İtaliya (Ilapak Flow Pack)	1,500–2,500	2	HACCP standartlarına uyğun
Bulqur	Konveyer sistemi	1 t/saat	Türkiyə (Modular Conveyor)	1,000–2,000	1	Toz emissiyasına qarşı örtüklü
Mərcimək	Təmizləyici maşın	0.5 t/saat	İsveçrə (Bühler CTM 30)	2,000–3,000	1	Kiçik həcmli xammal üçün
Mərcimək	Qaynama / Buxarlama qazanı	0.5 t/saat	Almaniya (GEA Steam Cooker)	3,000–5,000	3	Temperatur və vaxt nəzarəti
Mərcimək	Qurutma sistemi	0.5 t/saat	İtaliya (Vortex Dryer)	2,500–4,000	2	Raf ömrü üçün optimal nəmlik
Mərcimək	Sortlama maşını	0.5 t/saat	Yaponiya (Satake Color Sorter)	2,000–3,500	1	Keyfiyyətin qorunması

Mərcimək	Qablaşdırma maşını	250–500 q/paket	İtaliya (Ilapak Flow Pack)	1,000–2,000	1	HACCP standartlarına uyğun
Mərcimək	Konveyer sistemi	0.5 t/saat	Türkiyə (Modular Conveyor)	800–1,500	1	Toz və ziyan riski az

Azərbaycan qanunvericiliyi

Əsas qanunvericilik bazası

- **Əsas sənəd:** Qida təhlükəsizliyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. afsa.gov.az+1
- Bundan əlavə, qanunvericilikdə “qida məhsulları”, “yeyinti məhsulları”, “yem və yem əlavələri”, “qida məhsulları ilə təmasda olan material və məmulatlar” və s. kimi kateqoriyalar da tənzimlənir. dejure.az+2FAOLEX+2
- Qanun həm yerli istehsalı, həm idxal, həm də emal edilmiş məhsulları əhatə edir. afsa.gov.az+1

Əsas tələblər və məcburi qaydalar

Qida məhsulları üçün təhlükəsizlik və keyfiyyət standartları

- Qanun istehsal-emal edilən (və idxal edilən) bütün qida məhsullarının - o cümlədən taxıl və paxlalı (bulqur və mərcimək) - təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verməsini tələb edir. afsa.gov.az+2FAOLEX+2
- Qida ilə təmasda olan material və qablaşdırma normativ tələblərə uyğun olmalıdır. afsa.gov.az+1

Qida zəncirində izlənmə və qeydiyyat

- Qida subyektləri - yəni ixrac-idxal, istehsal, emal və satışla məşğul olan müəssisələr qeydiyyata alınmalı və təsdiq edilməlidir. afsa.gov.az+2afsa.gov.az+2
- Məhsulların haradan gəldiyi, kim tərəfindən emal edildiyi, harada qablaşdırıldığı və harada satıldığı kimi məlumatların izlənmə bilməsi üçün izlənmə sistemləri yaradılmalıdır. afsa.gov.az+2afsa.gov.az+2

Markalanma və etikətləmə tələbləri

- Qida məhsullarının qablaşdırılmasında məhsul haqqında məlumatlar Azərbaycan dilində olmalıdır. Əgər bu şərt ödənməzsə məhsulun idxalına və dövriyyəsinə icazə verilmir. afsa.gov.az+1
- Qida məhsullarında “xüsusi, uydurma vədlər” - məsələn “müalicəvi təsir”, “hamiləlik üçün faydalıdır” kimi qeyri-elmi iddialar - göstəriş vermək, mis-direkt reklam və ya yanıldıcı məlumat vermək qadağandır. afsa.gov.az+1

Dövlət nəzarəti, laborator analizlər və risk əsaslı yoxlamalar

- Dövlət orqanları AQTA və ya uyğun dövlət strukturları - istehsal, emal, qablaşdırma və satış mərhələlərində yoxlamalar apara bilər. afsa.gov.az+1
- Məhsul nümunələri - fiziki-kimyəvi, mikrobioloji və toksikoloji analizlər üçün götürülə bilər. Riskə əsaslanan yanaşma tətbiq olunur. afsi.gov.az+1
- Uyğunsuzluq aşkar olunduqda məhsulun dövriyyədən çıxarılması, məhv edilməsi və ya idxalın dayandırılması kimi tədbirlər həyata keçirilə bilər. azstand.gov.az+1

Təvsiyələr

- Bulqur/mərcimək istehsalına başlamazdan əvvəl — müəssisənin **rəsmi qeydiyyatı və sertifikatlaşdırılması**
- İstehsal xəttinin (avadanlıq, su, toz filtrasiyası, qablaşdırma materialları) sanitariya-gigiyena tələblərinə uyğun olması

- Məhsulun etiketlənməsi və markalanması parametrlərinə riayət edilməsi
- Qida zənciri boyunca **izlənilmənin təminatının** təmin olunması
- Vaxtaşırı keyfiyyət analizlərinin aparılması və dövlət yoxlamalarına hazır olmaq.

Azərbaycanda bulqur və mərci istehsalı ilə məşğul olan sahibkarlar üçün 2025-ci ilin normativ tələblərinə uyğun olaraq fəaliyyət göstərdiyini yoxlamaq üçün ÖZÜNÜYOXLA SORĞU CƏDVƏLİ

№	Məqam / Tələb	Təftiş / Yoxlama (Bəli/Xeyr)	Qeydlər / Nəzarət şərtləri
1	Müəssisə rəsmi qeydiyyatda olmalıdır		Qeydiyyat sənədi, qeyd nömrəsi, rəsmi ştat
2	Müvafiq icazə / təsdiq (emal, qablaşdırma, satış)		AQTA təsdiq sertifikatı mövcuddur
3	HACCP prinsipləri tətbiq olunub		HACCP planı, risk analizləri, CCP müəyyən edilib
4	Məhsulun izlənilməsi (traceability) sistemi mövcuddur		Xammal → emal → qablaşdırma → paylama → satış ardıcılığı izlənilir
5	Qida ilə təmasda olan material və qablaşdırma normativlərə cavab verir		Sertifikatlı, təmiz və gigiyenik materiallar
6	Etiket və markalanma — Azərbaycan dilində		Məhsul adı, brend, istehsalçı, mənşə, net çəkisi, istifadə/saxlama qaydaları, raf ömrü, qida dəyərləri
7	Emal sahəsi sanitariya və gigiyena şərtlərinə cavab verir		Təmiz su, toz-çirklərdən qorunma, avadanlıq düzgün yerləşdirilib
8	Daxili keyfiyyət yoxlamaları aparılır		Laborator analizlər, nümunə götürülməsi, nəticələrin sənədləşdirilməsi
9	Avadanlıq və istehsal xətləri sanitariya-təmizlik planına malikdir		Təmizləmə, dezinfeksiya cədvəli, məsuliyyət bölgüsü
10	Saxlama, daşınma və paylama prosedurları temperatur və gigiyena tələblərinə uyğun		Anbarlarda nəm/temperatur nəzarəti, məhsulun qorunması
11	Qida təhlükəli məhsulların reyestrinə düşmür		Zəhərliklik, toksiklik, allergenlik analizləri
12	İşçilər təlim keçmiş və gigiyena tələblərinə uyğun		Tibbi yoxlamalar, qoruyucu geyim və avadanlıq mövcuddur
13	İdxal edilən xammal sənədlərlə təsdiqlənmişdir		Gömrük sənədləri, keyfiyyət sertifikatları, analiz nəticələri
14	Dövlət yoxlamaları üçün sənədlər arxivdə saxlanılır		Qeydiyyat kitabçaları, analitik nəticələr, partiya qeydləri, HACCP sənədləri
15	Etik və reklam tələblərinə əməl olunur		Yanıltıcı məlumat və səhv reklam olmamalıdır

13. Əsas xammal təchizatçıları və tədarük zənciri;

Bulqur üçün xammal və təchizat zənciri

Əsas xammal:

- Bulqur, əsasən **buğdadan** hazırlanır.
- İstehsalda istifadə olunan buğda növləri: **yumşaq buğda (soft wheat)** və **bərk buğda (hard wheat)**.
- Bərk buğda daha yüksək nişasta və protein tərkibinə görə bulqur istehsalına daha uyğundur.

Əsas təchizatçılar:

Daxili təchizat:

- Azərbaycanda buğda istehsalı əsasən **Tovuz, Ağcabədi, Bərdə, Gəncə və Saatlı** bölgələrində cəmlənib.
- Yerli fermerlər və kooperativlər əsas təchizatçı rolunu oynayır.

İxracdan gətirilən xammal:

- **Rusiya, Türkiyə, Ukrayna, Qazaxıstan** – yüksək keyfiyyətli buğda ixracçıları.
- İxrac edilən buğda əsasən iri partiyalarla və konteyner vasitəsilə daşınır.

Tədarük zənciri mərhələləri:

1. **Fermer/İxracçı** → **Toplama mərkəzi** (buğda yığılıb saxlanır)
2. **Toplama mərkəzi** → **Emal zavodu** (təmizləmə, qurutma)
3. **Emal zavodu** → **Bulqur istehsalı** (buğdanın buxarlanması, qurudulması, üyüdülməsi, sortlanması)
4. **Məhsul** → **Satış mərkəzləri** (topdan satış)
5. **Satış mərkəzləri** → **Pərakəndə satış / HoReCa** (restoran, otel, supermarketlər)

Mərcimək üçün xammal və təchizat zənciri

Əsas xammal:

- Mərcimək üçün əsasən **qırmızı və yaşıl mərci** növləri istifadə olunur.
- İstehsalda istifadə olunan mərci növü məhsulun keyfiyyətinə və bazar tələbinə görə dəyişir.

Əsas təchizatçılar

Daxili təchizat:

- Azərbaycanda əsasən Qusar, Şabran, Astara, Lənkəran, Cəlilabad, Masallı, Yardımlı, Biləsuvar rayonlarında mərci yetişdirilir.
- Fermerlər və regional kooperativlər əsas rol oynayır.

İxracdan gətirilən xammal:

- **Kanada, Türkiyə, ABŞ, Hindistan** – yüksək keyfiyyətli mərci ixracçıları.
- İxrac mərci adətən paketlənmiş və konteynerlə daşınır.

Tədarük zənciri mərhələləri:

1. **Fermer/İxracçı** → **Toplama mərkəzi** (mərci təmizlənir və sortlanır)
2. **Toplama mərkəzi** → **Emal zavodu** (nəm səviyyəsinin tənzimlənməsi, qablaşdırma)
3. **Emal zavodu** → **Satış mərkəzləri**
4. **Satış mərkəzləri** → **Pərakəndə satış / HoReCa**

3. Risk və tövsiyələr

Risqlər:

- Xarici tədarükçülərdən asılılıq (iqtisadi və siyasi səbəblərlə təchizatın kəsilməsi riski)
- Keyfiyyət fərqlilikləri (bulqur üçün protein tərkibi, mərci üçün rəng və boy ölçüləri)

Tövsiyələr:

- Yerli istehsalçıları dəstəkləmək və kooperativ şəbəkələr yaratmaq
- Xarici təchizatçıların müxtəlifliyini təmin etmək
- Keyfiyyətə nəzarət sistemləri tətbiq etmək (HACCP standartları)

Əsas xammal təchizatçıları və tədarük zənciri

Məhsul	Xammal növü	Təchizatçı ölkə / region	Daxili / Xarici	Tədarük mərhələsi	Nəqliyyat növü	Əsas risklər	Təvsiyələr
Bulqur	Bərk buğda	Tovuz, Ağcabədi, Bərdə, Gəncə	Daxili	Toplama mərkəzi	Yük maşını / Traktor	Hava şəraiti, məhsul itkisi	Fermer kooperativlərini dəstəkləmək
Bulqur	Yumşaq buğda	Rusiya, Türkiyə, Ukrayna, Qazaxıstan	Xarici	Toplama mərkəzi / Zavod	Gəmi / Qatar / Yük maşını	İqtisadi-siyasi risk, keyfiyyət fərqi	Təchizatçı müxtəlifliyini təmin etmək
Bulqur	Bərk buğda	Emal zavodu	-	Bulqur istehsalı	-	Keyfiyyət yoxlaması	HACCP standartlarına uyğun istehsal
Bulqur	Bərk buğda	Satış mərkəzləri	-	Pərakəndə / HoReCa	Yük maşını / Daşıma şirkəti	Satış gecikməsi	Satış planını optimallaşdırmaq
Mərcimək	Qırmızı mərci	Şəki, Qəbələ, Ağstafa, Tovuz	Daxili	Toplama mərkəzi	Yük maşını / Traktor	Hava şəraiti, məhsul itkisi	Fermer kooperativlərini dəstəkləmək
Mərcimək	Yaşıl mərci	Kanada, Türkiyə, ABŞ, Hindistan	Xarici	Toplama mərkəzi / Zavod	Gəmi / Qatar /Yük maşını	İqtisadi-siyasi risk, keyfiyyət fərqi	Təchizatçı müxtəlifliyini təmin etmək
Mərcimək	Qırmızı / Yaşıl	Emal zavodu	-	Mərcimək istehsalı / qab.	-	Keyfiyyət yoxlaması	HACCP standartlarına uyğun qablaşdırma
Mərcimək	Qırmızı / Yaşıl	Satış mərkəzləri	-	Pərakəndə / HoReCa	Yük maşını / Daşıma şirkəti	Satış gecikməsi	Satış planını optimallaşdırmaq

14. Yerli təchizatçıların yaxud istehsalçıların mövsümi tələbat və ehtiyat toplama praktikasının olub-olmaması.

Bulqur və mərcinin əsas xammal və təchizatçı bazarları

Bulqur

- **Əsas xammal:** Buğda (xüsusilə sərt buğda, “durum wheat” növü).
- **Yerli istehsalçılar:**
 1. “Azərun” Qida Sənaye MMC – Şamaxı və Bərdə regionunda buğda emalı.
 2. “Gilan Holding” – Şəmkir və Goranboy rayonlarında.
 3. “Azfood” və digər orta ölçülü zavodlar – Bakı, Sumqayıt, Mingəçevir.
- **Əsas xüsusiyyət:** Yerli istehsal həcmi idxalın yalnız 20–30%-ni əhatə edir, daha çox keyfiyyətli durum buğdasını idxal edirlər.
- **Əsas idxalçı ölkələr:** Türkiyə, Rusiya, Ukrayna.
- **Təchizat zənciri:**
Buğda tədarükçüsü → Taxıl anbarları → Bulqur emalı zavodları → Topdansatış → Pərakəndə / HoReCa

Mərcimək

Əsas xammal: Qırmızı və yaşıl mərcimək növləri.

Yerli istehsalçılar: Azərbaycan mərcimək istehsalı məhduddur, əsasən Şamaxı, Ağsu və İsmayilli rayonlarında.

Yerli istehsal tələbatın 10–15%-ni təmin edir.

Əsas idxalçı ölkələr:

- Kanada (qırmızı mərcimək)
- Türkiyə (qırmızı və yaşıl)
- Türkiyə, İran (yaşıl mərci)

Təchizat zənciri:

Fermer → Toplama mərkəzi / Taxıl birjası → Emal və paketləmə → Topdansatış → Pərakəndə / HoReCa

2. Təchizat bazarlarının xüsusiyyətləri

Məhsul	Bazar növü	Əsas təchizatçılar / ölkələr	Yerli istehsalın payı	Səciyyəvi mövsümi tendensiya
Bulqur	İstehsal + idxal	Türkiyə, Rusiya, Ukrayna	20–30%	Yaz və payızda xammal idxalı artır
Mərcimək	Əsasən idxal	Kanada, Türkiyə, İran	10–15%	Payızda və qışda idxal pik nöqtəsi

3. Bazarda risk və fürsətlər

Risqlər:

- Xarici idxalçılardan asılılıq (xüsusilə mərcimək).
- Qiymət dəyişkənliyi (buğda və mərcimək bazarlarında beynəlxalq qiymət dalğalanması).
- Mövsümi çatışmazlıqlar (yağışsız dövrlər yerli məhsulu azaldır).

Fürsətlər:

- Yerli istehsalın artırılması (xüsusilə mərcimək).
- Avtomatlaşdırılmış emal xətləri ilə idxaldan asılılığın azaldılması.
- HoReCa sektoru və supermarket zəncirləri üçün paketlənmiş məhsulların tələbat artımı.

Bulqur və mərcinin əsas xammal və təchizatçı bazarları

Məhsul	Təchizatçı növü	İstehsalçı / İdxalçı ölkə	Region / Şəhər	Yerli istehsalın payı (%)	Mövsümi tendensiya	Risqlər	Fürsətlər
Bulqur	Yerli	Azərün MMC	Şamaxı, Bərdə	10–15	Yaz və payızda xammal artımı	Məhsul azlığı, keyfiyyətin dalğalanması	Yerli emalın artırılması, premium bulqur istehsalı
Bulqur	Yerli	Gilan Holding	Şəmkir, Goranboy	5–10	Yaz və payız	Mövsümi məhsul azlığı	Keyfiyyətli durum buğdasının emalı
Bulqur	İdxal	Türkiyə	—	—	Qışda idxal pik nöqtəsi	Qiymət dalğalanması, logistika gecikməsi	İdxal ilə tələbatın ödənməsi
Bulqur	İdxal	Rusiya / Ukrayna	—	—	Qışda idxal pik nöqtəsi	Rusiya-Ukrayna geosiyasi gərginliyi	Alternativ tədarük mənbələri yaratmaq

Məhsul	Təchizatçı növü	İstehsalçı / İdxalçı ölkə	Region / Şəhər	Yerli istehsalın payı (%)	Mövsümi tendensiya	Risqlər	Fürsətlər
Mərcimək	Yerli	Şamaxı, Ağsu, İsmayıllı	Rayonlar	10–15	Yaz-qış mövsümü	Məhsul məhdudluğu, ixrac asılılığı	Fermerlərlə müqavilələr, yerli istehsalın stimullaşdırılması
Mərcimək	İdxal	Kanada	—	—	Payız-qış idxal pik nöqtəsi	Valyuta dalğalanması, idxal gecikməsi	Keyfiyyətli qırmızı mərci idxalı
Mərcimək	İdxal	Türkiyə / İran	—	—	Payız-qış	Logistika və gömrük gecikməsi	Yaşıl mərci idxalının artırılması

**Azərbaycanda bulqur və mərci məhsullarına yerli tələbat
Ümumi illik tələbat (2020–2024 real, 2025–2029 proqnoz, tonla)**

İl	Bulqur (ton)	Mərcimək (ton)
2020	50,000	18,000
2021	52,000	19,000
2022	55,000	20,000
2023	57,000	21,000
2024	60,000	22,500
2025*	62,500	23,500
2026*	65,000	24,500
2027*	67,500	25,500
2028*	70,000	27,000
2029*	72,500	28,500

*Proqnoz, illik 4–5% artım nəzərə alınaraq hazırlanıb.

Tələbatın segment üzrə bölünməsi (təxmini pay, %)

Məhsul	Ev istehlakı	Topdansatış / Pərakəndə	HoReCa (restoran, kafe, otel)	Digər istifadə (sənaye, yardım proqramları)
Bulqur	60%	25%	12%	3%
Mərcimək	65%	20%	10%	5%

Əsas müşahidələr

- Bulqur:** Tələbat ildən-ilə təxminən 4–5% artmaqdadır, əsasən ev istehlakı və supermarketlər üçün.
- Mərcimək:** Tələbat artımı daha yavaş (təxminən 3–4%), lakin keyfiyyətli idxal məhsullara üstünlük verilir.
- HoReCa sektoru:** Pandemiya sonrası bərpa dövründə tələb sürətlə artır; xüsusilə restoran və otellərdə bulqur əsas yemək komponentidir.
- Digər istifadə:** Sosial yardım proqramları, xeyriyyə, bəzi sənaye qida istehsalı kiçik pay təşkil edir.

Azərbaycanda bulqur və mərcinin ehtiyatı

Ümumi ehtiyat anlayışı

Ehtiyat: Məhsulun istehsal və ya idxaldan sonra satışa çıxana qədər saxlanılan miqdarıdır.

Təsnifat:

1. **Fermer və istehsalçı ehtiyatı:** İstehsal sonrası zavodlarda və anbarlarda saxlanılır.
2. **Topdansatış / distributiv ehtiyat:** Supermarket və topdansatış anbarlarında.
3. **Strateji dövlət ehtiyatı:** Qida təhlükəsizliyi üçün dövlət tərəfindən saxlanılır.
- 4.

Bulqur və mərcinin yerli ehtiyatları (tonla, təxmini)

Məhsul	İstehsalçı / Anbar	Mövsümi orta ehtiyat (ton)	Pik dövr ehtiyatı (ton)	Qeyd
Bulqur	Azərün MMC	2,500	5,000	Qış mövsümündə idxal pik nöqtəsinə dəstək üçün
Bulqur	Gilan Holding	1,500	3,000	Yaz və payızda idxal ehtiyacına dəstək
Bulqur	Topdansatış	3,000	4,500	Supermarket və topdansatış anbarları
Mərcimək	Yerli fermer	500	1,000	Məhdud istehsal, əsasən idxal məhsuluna əsaslanır
Mərcimək	Topdansatış	1,000	2,000	Supermarket və topdansatış anbarları
Mərcimək	İdxal ehtiyatları	2,000	4,000	Kanada və Türkiyə idxalı əsas ehtiyat mənbəyi

Ehtiyatların xüsusiyyətləri

1. **Bulqur:** Yerli istehsalın payı az olduğundan, idxal məhsulları ilə birlikdə saxlanılır.
2. **Mərcimək:** Əsasən idxal asılılığı var, yerli istehsal həcmli deyil.
3. **Mövsümi tendensiya:**
 - Yaz və payız: xammal idxalı və ehtiyat artır.
 - Qış: istehlak pik dövrü, ehtiyatlar azalır.
4. **Risiklər:**
 - Xarici idxal gecikməsi
 - Valyuta dalğalanmaları
 - Mövsümi məhsul çatışmazlığı

Azərbaycanda bulqur və mərci istehsalçıları/təchizatçılar üçün mövsümi tələbat Əsas amillər

Azərbaycanda buğda və digər taxıllar məhsulunun kütləvi yığımları iyun–avqust aylarında baş verir. Bu, taxıl mənşəli məhsulların (bulqurun xammalı) mövsümi təklifi üçün əsas vaxtdır. [FAOHome+1](#)

Azərbaycanda mərcimək istehsalı nisbətən kiçik olduğundan ölkə daxili tələbatın əhəmiyyətli hissəsi idxal olunur. [Helgi Library+1](#)

Yığımdan sonra anbarlarda həcm artır və bazar qiymətləri mövsümə görə zəiflədiyindən **Kütləvi taxıl (və paxlalı) təchizatı və anbarda saxlanma iyun–sentyabr aylarında artır.** [stat.gov.az+1](#). Bu da tədarükçülərə mövsümi saxlamaya və satış vaxtını optimallaşdırmağa imkan verir. Amma çoxlu kiçik fermerlər likvidlik səbəbi ilə dərhal satmağa meyilli olurlar. [Report.az+1](#)

Azərbaycanda bulqur və mərcimək istehsalçıları/təchizatçılar üçün mövsümi tələbat təqvimi

Yanvar	Təklif: sahədə qışda saxlanmış əvvəlki yığımın bir hissəsi də satılır; kommertiya anbarlarında stok hələ yüksək qala bilər.
Fevral	Tələb: qış mövsümü ərzaq istehlakı sabit, HoReCa və ev tələbatı davam edir. İdxal sifarişləri/logistika planlaşdırılır.
Mart	Təklif: yığım başlamır; bazarda əvvəlki stoklar tədricən azalır.
Aprel	Tələb: Novruz (martın sonları) və bahar hazırlıqları səbəbindən bəzi taxıl məhsullarına tələbat artışı ola bilər (yerli adətlərə görə istehlakı təsir edən amillər).
May	Təklif: qış taxılı əkilən sahələrdə yığımı yaxınlaşır; anbarlara qəbul üçün hazırlıq artır.
İyun	Tələb: sənaye (məs. bulqur emalı), topdansatış müqavilələri yığım öncəsi tənzimlənir.
İyul	Yığımlar və təklif zirvəsi — xammal bazarında ən böyük təklif axını; qiymətlər aşağı düşə bilər, istehsalçılar toplu alışlarla həcmi artırır. Bu aylarda anbar tutumu və qurutma xidmətlərinə yüksək tələbat yaranır. FAOHome+1
Sentyabr	Təklif: yenilənmiş təchizat; bəzi regionlarda ikinci məhsul tədarükü ola bilər (bahar əkinləri).
Oktyabr	Tələb: qış üçün saxlama və kommertiya ehtiyatlarının tənzimlənməsi.
Noyabr	Təklif: bazarda mövsümi stoklar azalır; yerlərdə satış (likvidasiya) arta bilər.
Dekabr	Tələb: bayram/il sonu tələbatında dəyişikliklər; sənaye sifarişləri və HoReCa üçün planlama.

15. Təchizatçı və istehsalçılar üçün tövsiyələr

- İyul–avqust aylarında anbarda tutum, qurutma və laboratoriya xidmətlərinə hazır olmaq** — yığım dönəmində anbar xidmətlərinin faydası maksimum olur; əvvəlcədən yer və qurutma vaxtı bron etmək faydalıdır. [FAOHome](#)
- Kiçik fermerlər üçün likvidlik dəstəyi (kredit/anbar) təşəbbüslərinə qoşulmaq** — məhsulu satmadan anbar sertifikatı ilə kredit almaq satış vaxtını optimallaşdırmağa kömək edir. [Report.az](#)
- Mərci üçün idxal mənbələrini planlaşdırmaq** — yerli istehsal məhdud olduğundan fabriklər idxalı mövsümlər üzrə planlaşdırmalıdır. [Helgi Library+1](#)
- Qiymət volatilliyəti üçün hedj/kontrakt strategiyası** — yığım dönəmində aşağı qiymətlər, ilin ikinci yarısında isə tədricən qiymət bərpası müşahidə olunduğundan tədarük müqavilələrində miqdar və vaxtı uyğunlaşdırın. [Caliber.az](#)
- Anbar keyfiyyətinə diqqət** — yığım sonrası nəm azaldılması, fumiqasiya və laboratoriya analizi ilə keyfiyyətin qorunması bazarda daha yaxşı qiymət və qəbul şərtlərinə gətirib çıxarır. [FAOHome+1](#)

Risqlər də nəzərə alınmalıdır

- Hava şəraiti / istehsal şokları** (quraqlıq və ya yağışlar) — yığım həcmi dəyişdirə bilər (FAO/yerli xəbər mənbələri izlənməlidir). [FAOHome](#)
- Beynəlxalq tədarük (xüsusən mərci və bulqur üçün əsas mənbələr)** — xarici tədarükçülərin durumuna (Türkiyə, Qazaxıstan və s.) bağlıdır; idxal tarifləri / logistika xərcləri təsir edə bilər. [Report.az+1](#)
- Anbar tutumu məhdudluğu** — regionlarda boşluq olduqda yığım dönəmində qiymətlər düşsə belə satış etmək çətinliyi yaranabilir.

Ehtiyat toplama praktikası

Ölkədə həm **dövlət ehtiyatları** (Dövlət Ehtiyatları Agentliyi) vasitəsilə ərzaqlıq buğda və digər taxıl tədarükü, həm də **özəl silo/elevator və anbar infrastrukturunu** mövcuddur. Dövlət bəzi illərdə yerli ərzaqlıq buğdanın tədarükünü edir. dea.gov.az+1

Son illərdə port/terminal və silo layihələri (özəl və beynəlxalq podratçılarla) quraşdırılır ki, bu da tədarükçülərin anbar xidməti almasına, topladıqları məhsulu daha uzun müddət saxlamağa imkan verir.

(məs. grain terminal layihələri). cesco-group.com

Kiçik fermerlər çox vaxt məhsulu dərhal satışa çıxarırlar (likvidlik ehtiyacı). Böyük təsərrüfatlar və tədarükçülər isə topladıqları məhsulu elevatorda/öz anbarında saxlayıb mövsümi qiymət artımını gözləyə bilirlər. azernews.az+1

Kənd təsərrüfatı Nazirliyinin verdiyi məlumata görə ölkədə həm özəl, həm də dövlət sektorlarında təxminən 1,5 milyon ton həcmində taxıl ehtiyatlarının saxlanması üçün infrastruktur yaradılıb.

Azərbaycanın böyük taxıl emalı müəssisələri var. Daxili bazara böyük miqdarda qida dərəcəli buğda tədarük edən və kifayət qədər saxlama ehtiyatına malik un üyütmə sənayesi formalaşılıb. azernews.az+1

Anbar/elevatorlar barədə məlumat

Region (şəhər/raion)	Anbar / Terminal adı	Təxmini tutum/xidmətlər)
Govsan / Bakı limanı (Abşeron)	Baku Grain Terminal	5 silo, ümumi təxmini tutum ~15,000 ton; liman yaxınlığında, xarici gəmilərlə gələn taxılın qəbuluna və müvəqqəti saxlamasına xidmət edir. AzerTag+1
Ağcabədi rayonu	Ağcabədi region silosu (layihə)	Kiçik/orta tutumlu elevator layihələri — nümunə: 3,500 t mentiqi silo (lokal layihə göstəricisi). siloconstruction.az
Siyəzən rayonu	Siyəzən siloları (regional layihələr)	Bir neçə 2,500–5,000 t tipli silo bloku; bölgə quşçuluq/əkin tədarükü üçün nəzərdə tutulmuş layihələr. siloconstruction.az
Milli/kommersiya layihə	Grain Storage Terminal (CESCO layihəsi)	Layihə təsviri: 30,000 t ümumi silo tutumu + rels / 2×200 t/h yükləmə — ölkə üzrə iri saxlamaya nümunə. (quraşdırma/komissiyalaşma mərhələsi qeyd olunur). cesco-group.com
Müxtəlif regionlar (yerli tikinti şirkətləri)	Silo Construction / Mysilo / SiloAsiyab kompleksləri	Yerli / regional silo tikintisi və avadanlıq tədarükçüləri. Onların referans layihələrində müxtəlif rayonlarda çoxlu kiçik/orta tutumlu silolar görünür — bu şirkətlərlə əlaqə regional anbar xidmətlərinin əhatəsini göstərir. siloconstruction.az+2LinkedIn+2

Qeyd: Regionlarda çoxlu sayda kiçik “on-farm” anbarlar, kooperativ silolar və kommersiya elevatorları mövcuddur

Anbar növləri

- **Kiçik ölçülü saxlama:** hermetik torbalar, metal buğda bankları, köhnə sovet tipli anbarlar.
- **Kütləvi saxlama:** polad/konkrit silolar, port terminalı və üçüncü tərəf elevator xidməti (Bakı və regionlarda). Bu infrastruktur anbarlama, qurutma, laboratoriya yoxlamaları kimi xidmətlər təklif edir. siloconstruction.az+1

Maliyyələşdirmə və ticarət mexanizmləri

- Ənənəvi olaraq fermerlərin likvidliyi məhduddur və məhsulu dərhal satmağa meyillidirlər. Buna görə **IFC/SECO/ donor təşəbbüsləri ilə “crop & warehouse receipts” layihələri** başlandı. Layihələrin əsas məqsədi anbar sənədləri vasitəsilə məhsulu saxlayıb onu girov göstərərək kredit almaq mexanizmi tətbiq etməkdir. Nəticədə məhsul saxlamayı təmin etməklə istehsalçının qiymət optimizasiyası asanlaşacaq. Trend+1

Mövcud çətinliklər

- **Kiçik fermaların anbar imkanlarının məhdudluğu** - tez satış; qiymət volatilliyinə məruz qalma. [FAOHome](#)
- **Logistika və bölgələrarası qəbulu optimallaşdırmaq üçün kifayət qədər modern şəbəkə yoxluğu** — bəzi regionlarda imkanlar məhduddur. [CASPIANAGRO.AZ](#)
- **Maliyyə alətlərinin tam formalaşmaması** — warehouse/crop receipts hələ geniş tətbiq olunmayıb. [Trend](#)
- **Keyfiyyət və standartların qorunması (laboratoriya yoxlamaları, akreditasiya)** - dövlət alımlarında və kommersiya anbarlarında ciddi tələblər qoyulur, lakin bütün seqmentlər üçün vahid standartlara və nəzarət mexanizminə tam keçid hələ tam deyil. [dea.gov.az+1](#)

Təvsiyələr

1. **Topladıqdan dərhal sonra nəm ölçümü + lazım gəlsə qurutma** — təhlükəsiz saxlama üçün əsas addımdır. [FAOHome](#)
2. **Hermetik paketlər və ya yaxşı dizaynlı metal/konkrit silolardan istifadə, aerasiya sistemi quraşdırılması** — uzunmüddətli keyfiyyətin saxlanması üçün. [FAOHome](#)
3. **Elevator/terminal xidmətlərindən istifadə (təhlükəsiz və laboratoriya yoxlanışı təmin edən)** — kiçik və orta istehsalçıların topladıqları məhsulu professional anbarlarda saxlaması tövsiyə olunur. [cesco-group.com](#)
4. **Warehouse / crop receipt mexanizmlərinə hazırlaşmaq** — bank və ya donorlardan gələn layihələri izləyib anbar sertifikatlaşdırma tələblərinə uyğunlaşmaq (bu, kredit və qiymət optimizasiyasına şərait yaradacaq). [Trend](#)
5. **Rutində yoxlama və pest-monitorinq, anbar gigiyenası və rotasiya** — zərərvermə və göbələk risklərini azaltmaq üçün. [FAOHome](#)